

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

UGNIUS MARDOSA
II kurso studentas

**IZRAELIO SANTYKIŲ SU JORDANIJA IR LIBANU RAIDĄ NUO 1967 M.:
LIBANO TAIKOS SU IZRAELIU PAIEŠKOS ĮVERTINUS JORDANIJOS
PATIRTĮ**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: prof. dr. T. Janeliūnas

Vilnius, 2025

MAGISTRO DARBO PRIEŠLAPIS

Magistro darbo vadovo/ės išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....
(data)

.....
(v., pavardė)

.....
(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data)

.....
(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Magistro darbo recenzentas/ė:

.....
(v., pavardė)

Magistro darbo gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas (*Izraelio santykių su Jordanija ir Libanu raida nuo 1967 m.: Libano taikos su Izraeliu paieškos įvertinus Jordanijos patirtį*) yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame arba ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visa panaudotos literatūros sąrašą.

Ugnius Mardosa

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Mardosa. U. *Izraelio santykių su Jordanija ir Libanu raida nuo 1967 m.: Libano taikos su Izraeliu paieškos įvertinus Jordanijos patirtį*: Tarptautinių santykių ir diplomatijos specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas T. Janeliūnas. – V., 2015. – 58 p.

Reikšminiai žodžiai: Izraelis, Jordanija, Libanas, „Hezbollah“, užsitęsusio socialinio konflikto teorija, taikos kūrimo piramidė, konstruktyvizmas, realizmas, šiitai, sunitai, maronitai, taika, karas, įtaka, veiksniai, sinergija, sąveika.

Šiame darbe nagrinėjama Izraelio santykių su Jordanija ir Libanu raida nuo 1967 m., ypatingą dėmesį skiriant Libano pastangoms sudaryti taikos susitarimą su Izraeliu, analizuojant Jordanijos patirtį kaip pavyzdį. Darbe remiamasi Edvardo Azaro užsitęsusio socialinio konflikto teorija, Johno Pauliaus Lederacho taikos kūrimo piramide bei Hanso Morgenthau ir Johno Mearsheimerio požiūriais į konfliktus ir socialinius veiksnius.

1994 m. pasirašytas Jordanijos taikos susitarimas su Izraeliu pristatomas kaip sėkmingas pavyzdys, užtikrinęs taiką ir stabilų bendradarbiavimą su žydų valstybe. Pasitelkus teorinę medžiagą ir veiksnius, nulėmusius Jordanijos sprendimą sudaryti taiką su Izraeliu, šiame darbe analizuojama, kokie veiksniai formavo Libano politiką Izraelio atžvilgiu ir ar „Hezbollah“ susilpnėjimas gali sudaryti prielaidas Libanui siekti taikos su Izraeliu.

Turinys

Įvadas	6
1. Teorinė prieiga.....	11
1.1. E. Azaro teorija – užsitęsusio socialinio konflikto teorija	11
1.2. J. P. Lederacho – taikos kūrimo piramidė.....	13
1.3. Realistų H. Morgenthau ir J. Mearsheimerio požiūris į konfliktus ir socialinius veiksnius	15
2. Jordanijos ir Izraelio santykių dinamika	17
2.1. 1994 m. Jordanijos ir Izraelio taikos sutartis	18
2.1.1. Ekonominiai aspektai	18
2.1.2. Religiniai ir socialiniai aspektai.....	19
2.1.3. Saugumo aspektai.....	20
2.1.4. Tarptautinė reakcija.....	21
2.2. Jordanijos raida po taikos su Izraeliu sudarymo	22
3. Kodėl Libanas nepasiekė taikos su Izraeliu? Pagrindiniai veiksniai	25
3.1. Visuomenės susiskaldymas.....	25
3.1.1. Libano valdymo struktūros iššūkiai	25
3.1.2. „Hezbollah“ iškilimas.....	28
3.2. Išorinių jėgų įtaka Libano valstybingumui	30
3.2.1. Sirijos, Irano ir Rusijos įtaka	31
3.2.2. JAV ir Izraelio įtaka	33
4. Tyrimas.....	36
4.1. Libano taikos potencialas: kokie veiksniai galėtų pakeisti status quo?	36
4.2. Reikšmingiausi veiksnių sąveikos skirtumai Libano ir Jordanijos atveju	40
4.3. Ar Libanas gali sekti Jordanijos keliu ir sudaryti taiką su Izraeliu? Veiksnių analizė ir taikos prielaidos.....	43
Išvados.....	47
Literatūros sąrašas.....	49
Dirbtinio intelekto naudojimo deklaracija.....	54
Summary	57

Išvadas

Izraelio valstybės įkūrimas 1948 m. sąlygojo užprogramuotą konfliktą su kaimyninėmis valstybėmis. Izraeliui atlaikius išorės spaudimą ir laimėjus 1967 m. Šešių dienų karą, dalis arabų valstybių pradėjo žingsnius santykių normalizacijos link. Vienu iš pavyzdžių laikytina Jordanija, kuri 1994 m. sudarė taikos susitarimą su Izraeliu ir nutraukė keturis dešimtmečius trukusį ginkluotą konfliktą su žydų valstybe.¹ Šiandien Amano ir Tel Avivo santykiai pasižymi stabilumu ir pragmatiškumu, atliepiančiu didžiąją dalį abiejų šalių interesų. Tuo tarpu Libanas, skirtingai nei Jordanija, nėra sudaręs aktyvaus santykių normalizavimo susitarimo su Izraeliu. Izraelio valstybės atsiradimas tapo „Hezbollah“ iškilimo priežastimi – ši organizacija, iki šiol atstovaujanti Irano interesams, kuria socialinę ir politinę destruktiją Libane. Nepaisant epizodinių paliaubų tarp Izraelio ir „Hezbollah“, nėra pagrindo manyti, kad konfliktas neatsinaujins, o taikos vizija Libane išlieka miglota.

Tyrime pasirinkta pasitelkti Jordanijos atvejį kaip sėkmingą pavyzdį, simbolizuojantį, kad taika gali užtikrinti karinio konflikto pabaigą, politinį stabilumą ir sudaryti sąlygas valstybei rasti partnerius, kurie vadovaujasi taiką puoselėjančiomis vertybėmis. Šis pavyzdys tampa ypač aktualus stebint vidinę Libano politinę transformaciją – naujojo provakarietiško prezidento Josepho Aouno išrinkimą ir „Hezbollah“ įtakos silpnėjimą – veiksnius, kurie suteikia galimybę permąstyti Beiruto santykius su Tel Avivu.² Taigi šis tyrimas padeda suprasti ne tik sudėtingus dvišalius santykius, bet ir taikos formavimosi ypatumus kompleksiskų struktūrų visuomenėse.

Izraelio santykių su Libanu status quo atspindi platesnį Artimųjų Rytų regiono stabilumo paveikslą. Kaskart kylantis konfliktas tarp „Hezbollah“ ir Izraelio atnauja Irano priešpriešą su Vakaraais, prie kurios skatinimo prisideda Rusijos Federacija, Kinija ir kitos valstybės. Be to, 2023 m. spalio 7 d. „Hamas“ užpuolus Izraelį, jau kitą dieną „Hezbollah“ pradėjo raketų atakas prieš žydų valstybę – tai simbolizuoja abiejų karinių grupuočių sinergiją ir bendrą tikslą – siekį sunaikinti Izraelio valstybę.³ Analizuojant 2024 m. prasidėjusią Izraelio invaziją į Pietų Libaną, galima įžvelgti paralelių su 1982 m., kai Izraelis okupavo Palestinos išlaisvinimo organizacijos (angl. *Palestine Liberation Organisation*, toliau – PLO) pozicijas Pietų Libane.⁴ Abu atvejai liudija, kad karinė konfrontacija Pietų

¹ *TREATY of PEACE between the STATE of ISRAEL and the HASHEMITE KINGDOM of JORDAN PREAMBLE*, 1994 m. spalio 26 d., <https://peacemaker.un.org/sites/default/files/document/files/2024/05/il20jo941026peacetreatyisraeljordan.pdf> (žiūrėta 2025 m. vasario 12 d.).

² Tamara Qiblawi, “US-Backed Army Chief Elected Lebanon’s President, Ending Years-Long Stalemate,” *CNN*, 2025 m. sausio 9 d., <https://edition.cnn.com/2025/01/09/middleeast/joseph-aoun-elected-lebanon-president-intl/index.html> (žiūrėta 2025 m. vasario 12 d.).

³ *Israel, Hezbollah Exchange Artillery, Rocket Fire*, *Reuters*, 2023 m. spalio 8 d., <https://www.reuters.com/world/middle-east/israel-strikes-lebanon-after-hezbollah-hits-shebaa-farms-2023-10-08/> (žiūrėta 2025 m. vasario 12 d.).

⁴ *The History of Conflict between Hezbollah and Israel*, *Al Jazeera*, 2024 m. rugsėjo 18 d., <https://www.aljazeera.com/news/2024/9/18/hezbollah-and-israel-a-timeline-of-conflict> (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).

Libane nėra atsitiktinė – tai pasikartojantis strateginis Izraelio atsakas į suverenumui grėsmę keliančius veikėjus, veikiamus regioninių galios centrų. Dabartinę Izraelio politiką Libano atžvilgiu galima geriau suprasti, analizuojant istorines santykių su Libanu ir Jordanija dinamikas. Šios dinamikos aktualizuoja tyrimo temą, padeda paaiškinti dabartinio konflikto ištakas ir galimus jo padarinius.

Libano išskirtinis požiūris į Izraelio valstybingumą formuoja pagrindinę šio **darbo problemą**. Nors Izraeliui pavyko stabilizuoti santykius ir pasiekti taiką su Jordanija, santykiai su kaimyniniu Libanu išlieka labai įtempti, todėl kyla klausimas, kas lėmė tokias skirtingas Izraelio-Jordanijos ir Izraelio-Libano santykių trajektorijas ir kokios esminės sąlygos galėtų skatinti potencialią taiką tarp Izraelio ir Libano.

Nors Jordanija galėjo būti pavyzdys, kaip galima siekti kompromisų, Libanas nesekė tuo pačiu keliu. Todėl šio **darbo tikslas** – nustatyti pagrindines priežastis, kodėl Izraelis ir Libanas nepasiekė taikos, ir, remiantis Jordanijos pavyzdžiu, įvardyti veiksnius, kurie galėtų paskatinti Libaną judėti taikos link. Analizei bus taikomos konstruktyvistų Edvardo Azaro ir Johno Pauliaus Lederacho bei realizmo atstovų Hanso Morgenthau ir Johno Mearsheimerio teorinės įžvalgos, padedančios išryškinti esminius veiksnius, galinčius lemti taiką tarp Izraelio ir Libano.

Darbo **ginamas teiginys** – Libano socialinis susiskaldymas, religinis valdžios pasiskirstymas ir lyderystės stoka sprendžiant palestiniečių klausimą labiausiai prisidėjo prie to, kad dvišaliai santykiai su Izraeliu išliko kritinėje padėtyje. Tyrime analizuojami Jordanijos vidaus ir užsienio politikos sprendimai santykiuose su Izraeliu, pateikiant juos kaip pavyzdį, iliustruojantį galimybes siekti stabilių santykių su žydų valstybe.

Kadangi tarpvalstybiniai santykiai yra įvairūs ir daugialypiai, **darbo objektas** yra Izraelio dvišalių santykių su Libanu ir Jordanija status quo (SQ) nuo XX a. paskutinio dešimtmečio iki dabartinės situacijos. Dvišalių santykių SQ nuspręsta nagrinėti dėl dviejų priežasčių. Pirma, Jordanijos perėjimas nuo karo prie taikos su Izraeliu suteikia galimybę analizuoti, kodėl Amanas priėmė tokį sprendimą. Antra, atsižvelgiant į besitęsiantį karą tarp Libano ir Izraelio, galima kelti prielaidas, kodėl Beirutas neseka Jordanijos pavyzdžiu ir kokias pasekmes Libano visuomenei sukelia nuolatinis karinis konfliktas su Izraeliu.

Siekiant įgyvendinti darbo tikslą ir patvirtinti (ar atmesti) ginamąjį teiginį, suformuluoti tokie darbo **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti konstruktyvizmo ir realizmo teorines prieigas, taikytinas sudėtingų konfliktų ir taikos procesų aiškinimui Jordanijos ir Libano atvejais;
2. Išanalizuoti 1994 m. Jordanijos sudarytą taikos susitarimą su Izraeliu ir išskirti svarbiausius aspektus, lėmusius susitarimo pasirašymą;

3. Nustatyti pagrindinius veiksnius, dėl kurių Libanas vis dar nėra sudaręs taikos su Izraeliu;
4. Iš dalies taikant lyginamosios analizės metodą, palyginti Jordanijos ir Libano atvejus, identifikuojant pagrindinius veiksnius, dėl kurių Jordaniją sudarė taiką su Izraeliu, tačiau Libanas – ne;
5. Pateikti prielaidas, kurios, remiantis teoriniu pagrindu ir atliktu veiksmų palyginimu, galėtų sudaryti Libanui sąlygas siekti santykių su Izraeliu normalizavimo.

Darbe taikomi skirtingi tyrimo metodai. Darbe analizuojama užsienio akademikų mokslinė literatūra, kurioje apibūdinamas Izraelio santykių su Libanu ir Jordanija status quo. Svarbu paminėti, kad darbe stengiamasi prioretizuoti izraelietiškus, jordanietiškus, libanietiškus ir egiptietiškus šaltinius, siekiant geriau suprasti vietinių valstybių mokslininkų pozicijas ir priežastis. Vertinant izraelietiškus šaltinių ir naratyvų dominavimą literatūros lauke, tyrime siekiama suvienodinti izraelietiškus ir arabiškų mokslinių šaltinių kiekį. Darbe naudojami faktiniai informaciniai šaltiniai, kuriais yra pagrindžiami tarpvalstybinių santykių status quo. Taip pat naudojamos antriniai šaltiniai, kuriais analizuojamų valstybių ekspertai apibūdina faktinių įvykių svarbą ir priežastis. Svarbu paminėti, kad yra iš dalies taikoma lyginamoji analizė, kuri yra orientuota į Jordanijos ir Libano požiūrį į Izraelį, akcentuojant geopolitinius, saugumo ir kultūrinius aspektus. Darbe lyginimo objektais pasirinkti veiksniai, darantys įtaką Jordanijos ir Libano siekiui sudaryti taikos susitarimą su Izraeliu: politinio elito stiprumas, nacionalinės kariuomenės pajėgumas/nevalstybinių karinių grupuočių įtaka, užsienio valstybių įtaka, visuomenės konsensusas. Šių konkrečių veiksmų lyginimas atskleidžia skirtumus tarp Jordanijos ir Libano institucinio pasirengimo siekti stabilumo regione bei išryškina priežastis, dėl kurių Libanas iki šių dienų nėra pasiekęs taikos susitarimo su Izraeliu.

Darbe nagrinėjama **literatūra** atskleidžia 1967-aisiais metais vykusio Šešių dienų karo svarbą dvišaliams Izraelio ir Jordanijos santykiams. Vienas pagrindinių aspektų – Vakarų Kranto ir Jordanijos teritorijų atskyrimas Jordanijos upe. Pavyzdžiui, Josephas Nevo savo darbe pabrėžia, kad Izraelio ir Jordanijos santykiams itin didelę įtaką darė „palestiniečių klausimas“ (angl. *Palestinian cause*).⁵ Nors pagal 1967-ųjų paliaubas Izraelis buvo įsipareigojęs evakuoti visas okupuotas teritorijas ir pripažinti palestiniečių teises kaip būtiną sąlygą politiniam susitarimui, Jordanija, nors ir pralaimėjusi karą, buvo pasirengusi savarankiškai spręsti „palestiniečių klausimą“, suvokdama jį kaip vidaus politikos iššūkį. Pasak J. Nevo, toks sprendimas sukėlė iššūkių Hašimitų dinastijos valdymui. Autorius taip pat aptaria Izraelio siekį užtikrinti okupuotų teritorijų, tokių kaip Jordanijos slėnis ir Rytų Jeruzalė, kontrolę dėl nacionalinio saugumo, tuo pačiu bandant perleisti tankiai palestiniečių gyvenamų teritorijų (pavyzdžiui,

⁵ Joseph Nevo, "Peace Negotiations Between Israel and Jordan After the 1948 and 1967 Wars: A Comparative Survey," *Journal of Conflict Studies* 4, nr. 3 (1984).

Jericho miesto) kontrolę Jordanijai. Tokiu būdu Izraelis tikėjosi ne tik sustiprinti savo nacionalinį saugumą, bet ir užtikrinti taikesnius santykius su kaimyninėmis arabų valstybėmis. Šaltinis leidžia suprasti, kad „palestiniečių klausimas“ tapo vienu pagrindiniu Izraelio ir Jordanijos dvišalių santykių aspektu, kurį abi valstybės siekė spręsti skirtingais būdais.

1994 m. Jordanijai pasiekus taikos susitarimą su Izraeliu, šis susitarimas literatūroje sulaukia nemažai kritikos. Artimųjų Rytų regiono ekspertas Russellas E. Lucas pabrėžia, kad Jordanijos taika su žydų valstybe yra formalus susitarimas, kurio nauda Jordanijai buvo trumpalaikė.⁶ Lucas teigia, kad Jordanijos karalius Husseiną skyrė prioritetą karinio konflikto nutraukimui, palikdamas „palestiniečių klausimą“ tolimesnių derybų etapams. Šaltinyje nurodoma, kad Jordanija, prieš priimdama sprendimą siekti taikos, nesikonsultavo su kitomis arabų valstybėmis, tokiu būdu pamindama kitų musulmoniškų valstybių pasitikėjimą Amanu. Lucas taip pat kritikuoja Hašimitų pasyvumą, kai, pažeisdamas susitarimą, Izraelis okupavo 50 hektarų religinių žemių Jeruzalėje, kurios pagal susitarimą turėjo būti administruojamos Jordanijos. Šį teiginį papildė žymus Palestinos teisės ekspertas Anis Fawzi Kassim, teigiantis, kad staigus Izraelio susitarimo pažeidimas – naujakurių apgyvendinimas okupuotose teritorijose – rodo, jog Izraelis Jordanijos nelaiko lygiaverte partnere ir sudaro pagrindą tolimesniam Amano nepasitikėjimui Izraeliu.⁷ Lucaso apžvalga papildė Kassimą, teigiant, kad formalus taikos sudarymas buvo Hašimitų dinastijos iniciatyva, o karalius Husseiną jį vertino tik per ekonominio saugumo ir didesnę resursų prieinamumo prizmę.

Analizuojant Jordanijos santykių su Izraeliu priežastis, literatūroje išskiriamos kelios aiškinimo kryptys, kurios paaiškina jordaniečių palaikymą karaliaus Husseiną inicijuojamoms taikos deryboms su Izraeliu. Šių priežasčių išryškinimas antrame skyriuje gali padėti suprasti, kodėl sumažėjus „Hezbollah“ įtakai, libaniečiai galėtų palaikyti santykių normalizavimą su žydų valstybe.

Nagrinėjant J. Nevo, R. E. Lucaso ir kitus mokslinius šaltinius, galima teigti, kad socialinis konstruktas užima svarbų vaidmenį formuojant pagrindinius aspektus Izraelio santykiuose su Jordanija. Šį teiginį galima pritaikyti ir Libanui, kurio vidinis socialinis įvairiapusiškumas daro didelę įtaką valstybiniais sprendimais. Artimųjų Rytų studijų ekspertas Hebrajų universitete Oren Barak pabrėžia, kad Libane nuo Šešių dienų karo išliko etnis pluralizmas ir reguliarūs konfliktai tarp skirtingų įtakos grupių. Jis pastebi, jog 1975 m. pradžioje šalies politinė ir socialinė struktūra susilpnėjo dėl augančios poliarizacijos gatvėse, didėjančio socialinio nepasitenkinimo ekonominiais klausimais, prarasto

⁶ Russell E. Lucas, „Jordan: The Death of Normalization with Israel,” *Middle East Journal* 58, nr. 1 (2004): 93–111.

⁷ Anis Fawzi Kassim, „Israel’s Practices and Its ‘Respect’ for Jordan’s Role in Jerusalem: A Legal Study,” *Arab Center Washington DC*, 2023 m. birželio 27 d., <https://arabcenterdc.org/resource/israels-practices-and-its-respect-for-jordans-role-in-jerusalem-a-legal-study/> (žiūrėta 2025 m. kovo 1 d.).

išskirtinio smurto naudojimo monopolio dėl lengvųjų ginklų platinimo, nedidelio masto susirėmimų ir nusikalstamumo bei silpnėjančių nacionalinių institucijų, ypač kariuomenės.⁸ Dviejų metų karo (1975–1976) metu Libanas neturėjo aiškos valdymo struktūros ir susidūrė su PIO radikalizacija bei augančia priešprieša tarp krikščionių maronitų ir musulmonų sunitų ir šiitų. Didėjant PIO radikalizacijai palestiniečių pabėgėlių stovyklose aplink Beirutą, Izraelio ginkluotosios pajėgos intensyvino karines operacijas Pietų Libane, priversdamos libaniečius migruoti šiaurėn, link sostinės. O. Barako analizė parodo, kaip socialinis konstruktas paaiškina politinio nestabilumo Libane priežastis, kurios neabejotinai daro įtaką santykiams su Izraeliu.

Lucaso ir Kassimo literatūroje nagrinėjamą socialinį nestabilumą svarbu papildyti kultūriniu aspektu. Nors skirtingai nei Jordanija, Libanas yra daugiakultūrė valstybė, abiejų šalių gyventojai nuo seno pasižymi šeimos svarbos akcentavimu bei kultūrinių ir religinių vertybių puoselėjimu. Dažnai šeimos prioretizuoja tautines ypatybes ir šeimos tradicijas labiau nei valstybės interesus. Todėl šiame darbe pasitelkiami J. Nevo ir O. Barak literatūros šaltiniai leidžia papildyti prieš tai atliktus tyrimus kultūriniu aspektu, kuris yra neatsiejama dalis dvišaliuose Izraelio santykiuose su Jordanija ir Libanu.

Darbas struktūruojamas pagal išsikeltus tyrimo uždavinius. Pirmasis skyrius skirtas teoriniam pagrindui aptarti. Antrajame skyriuje pateikiama 1994 m. Jordanijos ir Izraelio taikos susitarimo analizė. Trečiajame skyriuje nagrinėjami veiksniai, dėl kurių Libanui iki šiol nepavyko pasirašyti taikos susitarimo su Izraeliu. Ketvirtoji dalis skirta tyrimui – remiantis pasirinkta metodologija, analizuojami veiksniai ir pateikiamos prielaidos, lemiančios galima veiksmų pokytį Libanui siekiant sudaryti taikos susitarimą su Izraeliu. Išvadose apibendrinami teoriniai ir praktiniai tyrimo rezultatai bei išryškinamos pagrindinės darbo įžvalgos.

⁸ Civil Society Knowledge Centre, “The Two-Year War | February, 1975 to December, 1976,” *Civil Society Knowledge Centre*, 2019, <https://civilsociety-centre.org/timelines/25141#event-a-href-sir-civilians-killed-northern-villagescivilians-killed-in-northern-villages-a> (žiūrėta 2025 m. kovo 1 d.).

1. Teorinė prieiga

Siekiant suprasti pagrindines Izraelio ir Libano taikos nesudarymo priežastis ir aplinkybes, būtinas išsamus visuomenės įsitikinimų, politinės raidos ir tarptautinės bendruomenės požiūrio analizavimas. Norint paaiškinti šių veiksnių pokyčius ir jų įtaką tarpvalstybiniams Izraelio ir Libano santykiams, reikalinga remtis mokslininkų suformuluotomis teorijomis. Tyrime naudojamos konstruktyvizmo ir realizmo teorijos padeda susiaurinti veiksnių, turinčių įtakos Izraelio santykiams su Libanu ir Jordanija, ratą ir pabrėžti jų reikšmę.

1.1. E. Azaro teorija – užsitęsusio socialinio konflikto teorija

Vienas iš tyrimo tikslų, padėsiantis išsiaiškinti pagrindines konfliktų dinamikos priežastis Izraelio ir Libano santykiuose, lyginant su Jordanijos atveju, yra pritaikyti Edwardo Azaro socialinio konflikto teoriją (angl. *Protracted Social Conflict*) konkrečioms tyrimo sąlygoms. Norint išsiaiškinti pagrindines dvišalių santykių priežastis, svarbu apibūdinti, kaip socialinio konflikto teoriją suvokia pats autorius.

Edwardo Azaro darbe „The Management of Protracted Social Conflict: Theory and Cases“ pabrėžiama, kad ilgalaikiai socialiniai konfliktai dažnai kyla dėl nesuderinamų ir skirtingų tapatybių.⁹ Esminis Azaro socialinio konflikto teorijos aspektas – bendruomenių poreikis patenkinti bazinius gyvenimo reikalavimus, vienas iš jų – tapatybės pripažinimas. Tautos turi aiškų poreikį turėti savo gerbiamą kultūrinį ir socialinį identitetą. Remiantis Azaro teorija, tautos siekia turėti prieigą prie politinių ir ekonominių institucijų, kuriomis bendruomenėms yra užtikrinama galimybė dalyvauti sprendimų priėmimo procese. Svarbu paminėti, kad fizinis saugumas yra svarbus aspektas, lemiantis bendruomenių galimybę plėtoti savo veiklą be nuolatinės grėsmės. Kai šiuos poreikius reikia patenkinti, įsitraukia valstybė, kuri vienintelė gali teisiškai puoselėti bendruomenių išraišką. Kita vertus, politinė valdžia neretai manipuliuoja dominuojančios hegemoninės grupės arba dominuojanti identiteto grupė. Šios grupės siekia išnaudoti valstybės institucijas savo interesų išpildymui ir maksimaliai padidinti savo naudą. Be to, valstybės vidaus politiką dažnai veikia užsienio šalys ar išoriniai veiksniai. Azaro socialinio konflikto teorija teigia, kad tarptautiniai veiksniai daro įtaką bendruomenių saviraiškai dėl dviejų pagrindinių priežasčių.¹⁰ Pirma, politiniai ir kariniai santykiai su stipriomis valstybėmis suteikia fizinę apsaugą mainais už lojalumą. Antra, ekonominė priklausomybė ne tik riboja valstybės autonomiją, bet ir veikia šalies vystymąsi, tokiu būdu trukdydama patenkinti bendruomenių poreikius. Apibendrinant, Azaro minimas socialinis konfliktas kyla, kai bendruomenėms trūksta bazinių poreikių patenkinimo, o

⁹ Edvard Azar, *The Management of Protracted Social Conflicts: Theory and Cases* (Hampshire: Dartmouth, 1990), 120.

¹⁰ Ten pat.

jų bendruomeninis identitetas nėra pakankamai atstovaujamas. Svarbu paminėti, kad užsitęsusiame socialiniam konfliktui įtakos turi daugiakultūrė visuomenės sudėtis, istorinės vidaus ir išorės poveikio aplinkybės.¹¹

Ilgalaikis socialinis konfliktas, kaip ir bet kuris kitas susidūrimas, dažnai lieka nepastebėtas, kol nesuaktyvinami tam tikri veiksmingi dirgikliai. Paprastai šis impulsas kyla iš, atrodytų, nereikšmingo įvykio, kuris tampa lūžio tašku, kai asmeninė skriauda imama suvokti kaip kolektyvinė problema. Toks kolektyvinis patirtų nuoskaudų pripažinimas natūraliai paskatina bendruomeninį pasipriešinimą, kuris dažniausiai sulaukia tam tikrų represijų ir slopinimo priemonių. Didėjant įtampai, bendruomenė, pripažinta kaip nukentėjusioji pusė, ima atkreipti savo narių dėmesį ne tik į konkretų incidentą, bet ir į platesnes problemas, tokias kaip fizinė apsauga ar pripažinimo klausimai. Tokios pirminės sąlygos sukelia bendruomenių mobilizaciją ir organizacinį procesą, kurio metu atsiranda lyderiai, formuojamos strategijos bei taktikos, užmezgami ryšiai su išoriniais veikėjais. Visa tai tampa esminiais veiksniais ilgalaikiame socialiniame konflikte. Tačiau šių procesų eiga priklauso ir nuo politinės valdžios atsako. Valstybės taikomos strategijos ir veiksmai tampa dar vienu svarbiu elementu, lemiančiu socialinio konflikto dinamiką bei eigą.

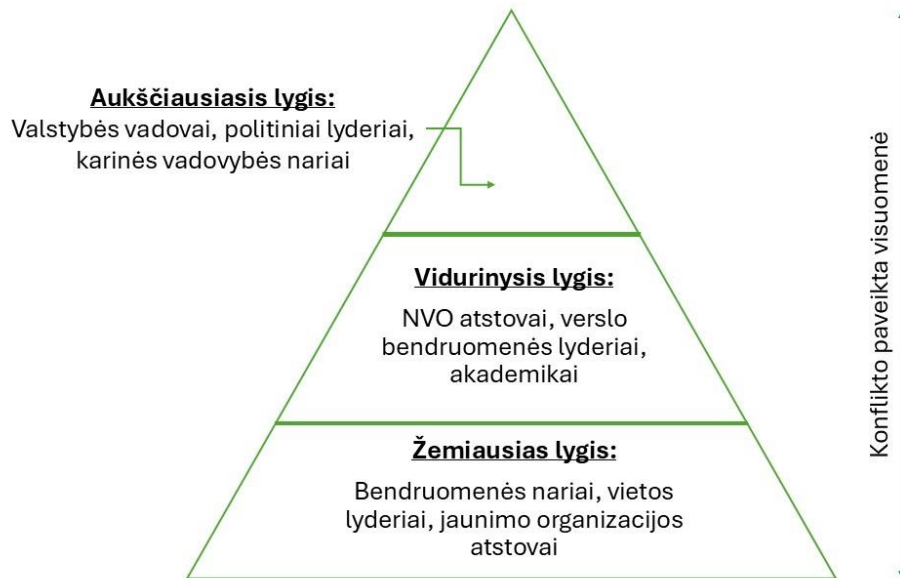
Ilgalaikio socialinio konflikto eigą lemia ne tik valstybės ir bendruomenių strategijos bei organizaciniai gebėjimai, bet ir anksčiau patirti konfliktai bei santykiai tarp priešišκών grupių. Visi šie veiksniai formuoja elgesio modelius, kurie daro įtaką konflikto vystymuisi ir baigčiai. Dauguma konfliktų vertinami kaip nulinės sumos žaidimas – aiškiai išskiriami laimėtojai ir pralaimėtojai. Tačiau ilgai trunkantis socialinis konfliktas visoms pusėms tampa nuostolingas. Jis pasižymi nestabilumu, vis didėjančiu dalyvių skaičiumi ir kintančiomis problemomis, todėl niekas iš jo neišeina kaip nugalėtojas – galiausiai visi patiria nuostolių. Pagrindinis konflikto variklis yra baimė, ypač atstūmimo ir socialinės atskirties grėsmė. Ši baimė skatina nesantaiką ir stiprina susiskaldymą. Konfliktui gilėjant, susidaro užburtas ratas, kurį palaiko keturi svarbūs veiksniai: prastėjanti saugumo situacija, institucijų silpnėjimas, psichologinė įtampa ir auganti priklausomybė. Visa tai griaua pasitikėjimą, silpnina bendruomeninius ryšius ir dar labiau stiprina konfliktą.¹²

¹¹ Ten pat, 8-12.

¹² Ten pat, 12-17.

1.2. J. P. Lederacho – taikos kūrimo piramidė

Siekiant suprasti taikos veikimo problematiką ir principus, svarbu pasiremti tarptautinio taikos profesoriaus Johno Pauliaus Lederacho sukurta taikos kūrimo piramide. Lederachas išskiria tris konfliktų sprendimo principus, kuriuos atspindi taikos kūrimo piramidė:

1 paveikslas. Taikos kūrimo piramidė.¹³

Aukščiausiąjį lygį sudaro aukščiausio lygio vadovai (valstybės vadovai, politiniai lyderiai, karinės vadovybės nariai), kurie dalyvauja oficialiose taikos derybose ir formaliuose susitikimuose.¹⁴ Aukščiausiasis lygis priima valstybės strateginius sprendimus, kurie įtakoja žemesniųjų lygių saviraišką. **Vidurinį lygį** sudaro vidurinės grandies atstovai (nevyriausybinių organizacijų (*toliau NVO*) atstovai, verslo bendruomenės lyderiai, akademikai), kurie atlieka neformalaus tarpininko vaidmenį tarp aukščiausiosios valdžios ir visuomenės.¹⁵ Lederacho teigimu, šio lygio atstovai gali vykdyti ilgalaikį taikos kūrimą, nes turi ryšius su valdžia ir visuomene. **Žemiausiąjį lygį** sudaro bendruomenės nariai, vietos lyderiai, jaunimo organizacijos – atstovai, daugiausiai susiduriantys su konflikto pasekmėmis

¹³ John Paul Lederach, *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies* (Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 1997).

¹⁴ Ten pat.

¹⁵ Ten pat, 41.

kasdienybėje.¹⁶ Lederacho teigimu, jei žemiausiasis lygis nepalaiko taikos, ji žlunga, nes socialiniai santykiai ir tapatybė yra taikos dalis.

Tik visų trijų lygmenų dalyvavimas gali užtikrinti taikos proceso sėkmę. Taikos kūrimo piramide Lederachas siekia parodyti, kad vien politiniai susitarimai nėra pakankami – tik įtraukus vidurinio ir vietos lygmens veikėjus, galima keisti naratyvus, mažinti įtampą ir užtikrinti ilgalaikį konfliktų transformavimą. Užtikrinus visų trijų lygmenų veikėjų įsitraukimą į taikos kūrimą, būtina nuolat palaikyti dialogą ir formuoti bendrą ateities viziją. Taip galima sukurti ilgalaikio bendradarbiavimo mechanizmą, kuris, pasak Lederacho, lemia realų pokytį tapatybėse ir žmonių santykiuose.

Lederachas pabrėžia, kad bendradarbiavimo mechanizmas tarp grupių geriausiai išlieka tuomet, kai jį palaiko vidurinio sluoksnio lyderiai. Paprastai NVO ir kitos visuomeninės organizacijos atlieka mediatoriaus vaidmenį, padedantį palaikyti dialogą tarp valstybės vadovų ir visuomenės bei atliepti jų lūkesčius. Vidurinysis sluoksnis taip pat atlieka kitą svarbią funkciją – kuria sutaikymo mechanizmus, padedančius įveikti konfliktų traumas. Lederacho teigimu, emocinės ir istorinės traumos atlieka svarbų vaidmenį siekiant visuomenės dialogo su valdžia. Todėl, jei bendruomenės nepatiria psichologinio susitaikymo, ilgalaikė taika gali tapti neįmanoma.

Konstruktivizmas konteksto pristatymo dalyje ir tyrimo analizėje bus taikomas paaiškinti Libano visuomenėje tarp skirtingų religinių bendruomenių kilusius konfliktus ir jų įtaką formuojant vidinius politinius procesus. Besitęsiantis Libano konfliktas su Izraeliu išliko aktualus ne tik dėl išorinių galių įsitraukimo, kurį galima paaiškinti per realizmo prizmę, bet ir dėl kultūrinio bei religinio susiskaldymo šalyje. Būtent Lederacho taikos kūrimo piramidė suteikia galimybę paaiškinti „Hezbollah“ iškilimą ir dėl to neveiksminga tapusią parlamentinės demokratijos valdymo sistemą. Svarbu išskirti, kad tyrimo analizėje Lederacho taikos kūrimo piramidė bus pasitelkta siekiant atrasti Libano ir Izraelio taikai įtakos turinčius veiksnius bei jų tarpusavio sinergiją. Taigi, konstruktivizmo aspektais bus siekiama išanalizuoti dabartines Libano visuomenės socialines problemas ir atrasti, kaip politinio elito pokyčiai įtakos bendruomenių saviraišką, siekiant konsensuso dėl galimo taikos susitarimo tarp Libano ir Izraelio.

¹⁶ Ten pat, 42.

1.3. Realistų H. Morgenthau ir J. Mearsheimerio požiūris į konfliktus ir socialinius veiksnius

Realizmas – tai vienas pragmatiškiausių požiūrių į konfliktus ir jų sprendimą. Pagrindinė realizmo idėja yra, kad konfliktai yra natūralus ir neišvengiamas reiškinys, kylantis iš žmogiškosios prigimties siekti dominavimo, o politika – tai kova dėl galios.¹⁷

Klasikinio realizmo šalininkas Hansas Morgenthau teigia, kad pagrindinis valstybių tikslas yra apsaugoti savo interesus ir stiprinti valstybės galią. Valstybės neveikia pagal moralinius principus – jos prioritetą teikia nacionaliniams interesams.¹⁸ Pasak Morgenthau, taika gali būti pasiekta tik tada, kai nei viena valstybė negali dominuoti prieš kitą valstybę. Jei bent viena valstybė dominuoja, taika tampa neįmanoma. Taigi realizmo teorijoje konfliktai yra apibrėžiami remiantis objektyviais, matomais faktais.

Svarbus realizmo požiūris į konfliktus atspindi Johno Mearsheimerio puolamojo realizmo sampratoje, pagal kurią valstybės siekia tapti regioninėmis hegemonijomis, aktyviai didindamos savo galią ir įtaką.¹⁹ Jėga laikoma pagrindine tarptautinės politikos priemone, kuria užtikrinami nacionaliniai interesai regione. Regioniniai konfliktai yra neišvengiami, nes didžiosios galios susiduria su mažesnių valstybių pasipriešinimu. Pasak Mearsheimerio, taikos sudarymas yra sudėtingas procesas, nes didžiosios valstybės dažnai vengia nusileisti derybose ir natūraliai siekia dominuojančios pozicijos. Dėl to taikos susitarimai tampa trapūs ir komplikuoti.

Taip pat svarbu apžvelgti realizmo atstovų požiūrį į socialinius veiksnius ir jų įtaką tarpvalstybiniais santykiams. Morgenthau pripažįsta, kad moralė ir emocijos gali daryti įtaką valstybių politikoje, ypač jei jos veikia valstybės politinį elitą. Realistas teigia, kad pagrindinė konfliktų priežastis yra nenumaldomas žmonių siekis dominuoti (lot. *animus dominandi*).²⁰ Nors socialiniai aspektai prisideda prie tarptautinių santykių formavimo, Morgenthau pabrėžia, kad valstybės pirmiausia siekia išsaugoti ir plėsti savo galią. Tuo tarpu Mearsheimeris socialinius veiksnius laiko antraeiliais ir, nepaisant vidinių nesutarimų, politinis elitai priima sprendimus prioritizuodamas valstybės galios stiprinimą.²¹ Puolamojo realizmo atstovas pripažįsta, kad socialiniai konfliktai gali susilpninti valstybę, ir tokiu atveju analizė turėtų būti nukreipta į valstybės galios balanso praradimą tarptautinėje erdvėje.

Aptartos Morgenthau ir Mearsheimerio teorinės nuostatos bus naudojamos tyrimo analizėje aptarti konflikto tarp Libano ir Izraelio priežastis. Nors visgi tai yra santykiai tarp valstybių, sudėtingi

¹⁷ Hans Joachim Morgenthau, *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace* (New York: A. A. Knopf, 1948).

¹⁸ Ten pat, 139.

¹⁹ Mearsheimer, John. 2001. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W. W. Norton. <https://samuelbhfaure.com/wp-content/uploads/2015/10/s2-mearsheimer-2001.pdf>. (žiūrėta 2025 m. kovo 1 d.).

²⁰ Morgenthau, *Politics among Nations*.

²¹ Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*.

socialiniai veiksniai taip pat prisideda prie tarpvalstybinių santykių plėtojimo. Realizmo teorija padės paaiškinti, kodėl Libanas tapo konfliktų erdve, leidusia Artimųjų Rytų regiono galioms (Iranui ir Sirijai) naudotis vidiniu Beiruto susiskaldymu. Būtent socialinių konfliktų Libane vaizdavimas ir aiškinimas padės pabrėžti Libano pažeidžiamumą ir galios praradimą. Tyrimo dalyje bus pabrėžiama, kad Vakarų valstybių įtakos didėjimas Libane gali tapti veiksnium, prisidedančiu prie šalies politinio elito stiprinimo ir susiskaldymo mažinimo. Taigi, realizmas tyrime bus naudojamas paaiškinti, kaip vidinis Libano susiskaldymas ir išorinių galių įsikišimas trukdė Libanui sudaryti taiką, bei kokių pokyčių reikia, kad būtų sukurta prielaida pakeisti dabartinį Libano ir Izraelio dvišalių santykių status quo.

2. Jordanijos ir Izraelio santykių dinamika

Šiame skyriuje analizuojama kompleksiška Izraelio ir Jordanijos santykių raida, o jų pasiektas taikos susitarimas pateikiamas kaip pavyzdys Libanui – modelis, kurio sekimas taip pat galėtų padėti siekti taikos su Izraeliu.

Vienas iš svarbiausių komplikuo­tų dvišalių santykių aspektų – palestiniečių dilema. Nuo 1933 m., kai pradėjo kurtis sionistų nausėdijos, o ypač po 1948 m., kai buvo įkurta Izraelio valstybė, tūkstančiai palestiniečių priešinosi žydų valstybės įkūrimui. Nenorėdami priklausyti Izraeliui arba siekdami prisijungti prie kitų arabų valstybių kariniam pasipriešinimui, jie bėgo į kaimynines arabų valstybes – Egiptą, Siriją, Libaną ir Jordaniją. Manoma, kad po 1948 m. „katastrofos“ (arabiškai – *Nakba*) apie 100–150 tūkstančių palestiniečių pabėgo į Jordaniją.²² Dalis jų pasiliko Rytų Jeruzalėje ir Vakarų Krante, tačiau didesnė dalis stengėsi integruotis Jordanijoje. Skirtingai nei Egiptas ar Libanas, Jordanija 1950 m. pradėjo reikalauti, kad palestiniečių pabėgėliai priimtų Jordanijos pilietybę. Šis sprendimas tapo vienu iš palestiniečių nepasitenkinimo Hašimitų valdymu aspektų, kuris išlieka iki šių dienų. Jordanijos ir palestiniečių santykių kulminacija buvo 1951 m. įvykdytas Jordanijos karaliaus Abdullah I nužudymas Al-Aqsa mečetėje – jį nužudė Hašimitams oponuojantis palestinietis ekstremistas.²³

Šimtams tūkstančių palestiniečių pabėgėlių užplūdus Jordaniją, prasidėjo įvairios pasipriešinimo akcijos prieš Hašimitus, nukreiptos prieš Jordanijos slaptas derybas su Izraeliu ir siekį normalizuoti santykius. 1960-aisiais Palestinos išsivadavimo organizacija pradėjo steigti būstines Jordanijoje, naudodama šalies teritoriją kaip bazę išpuoliams prieš Izraelį. 1970 m. kilo Juodojo rugsėjo konfliktas, kai PIO faktiškai pradėjo kurti autonomines zonas Jordanijoje.²⁴ Po PIO surengtos teroristinės atakos prieš Izraelio olimpiečius Miunchene, Jordanija įsivėlė į karinį konfliktą su PIO, kuris baigėsi pastarosios išvairumu iš Jordanijos.

Nepaisant šių įvykių, įtampa tarp palestiniečių ir Hašimitų išliko. Susidūręs su nuolatiniu PIO spaudimu, Jordanijos karalius Husseinas 1988 m. oficialiai atsisakė pretenzijų į Vakarų Krantą, perduodamas teritorijos kontrolę Palestinos išsivadavimo organizacijai.²⁵ Šis sprendimas buvo svarbus Izraelio ir Jordanijos santykiams dėl kelių priežasčių. Visų pirma, PIO buvo pripažinta kaip pagrindinė palestiniečių tautos atstovė. Nuo šiol palestiniečiai turėjo savo valdžios struktūrą ir tapo mažiau

²² Encyclopædia Britannica, “Palestine and the Palestinians, 1948–67,”

<https://www.britannica.com/place/Palestine/Palestine-and-the-Palestinians-1948-67> (žiūrėta 2024 m. gruodžio 8 d.).

²³ Nevo, “Peace Negotiations Between Israel and Jordan.”

²⁴ Christopher Paul et al., *Paths to Victory: Detailed Insurgency Case Studies* (Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2013).

²⁵ John Kifner, “U.S. Peace Plan in Jeopardy; Internal Tensions,” *The New York Times*, 1988 m. rugpjūčio 1 d., <https://www.nytimes.com/1988/08/01/world/hussein-surrenders-claims-west-bank-plo-us-peace-plan-jeopardy-internal-tensions.html> (žiūrėta 2024 m. gruodžio 8 d.).

priklausomi nuo Jordanijos bei kaimyninių valstybių įtakos. Antra, Jordanija patyrė ekonominę krizę sprendžiant palestiniečių dilemą. Palestiniečių dilema ne tik gilino politinį susipriešinimą Jordanijoje, bet ir apsunkino ekonomiką, ypač dėl karo veiksmų prieš Izraelį. Trečia, Jordanija siekė pagerinti santykius su Izraeliu ir išvengti tolimesnių konfliktų. Pagrindinis šio siekio rezultatas buvo 1994 m. spalio 26 d. pasirašyta Izraelio ir Jordanijos taikos sutartis.²⁶

2.1. 1994 m. Jordanijos ir Izraelio taikos sutartis

Jordanija tapo antrąją arabų valstybe (Egiptas – 1979 m.), sudariusi taikos susitarimą su žydų valstybe. Izraelio ir Jordanijos taikos sutartis buvo pasirašyta prie Wadi Arabos pasienio kirtimo punkto, esančio tarp Jordanijos ir Izraelio. Oficialių diplomatinių santykių užmezgimo ceremonijoje Izraelį atstovavo užsienio reikalų ministras Shimonas Peresas, o Jordaniją – karalius Husseinas.

2.1.1. Ekonominiai aspektai

1994 m. pasirašius taikos sutartį, Jungtinės Amerikos Valstijos pradėjo keletą Jordanijos užsienio skolų mažinimo ir restruktūrizavimo susitarimų, kurių vertė viršijo 3 milijardus JAV dolerių.²⁷ Be to, kasmet Jordanija pradėjo gauti didelę ekonominę pagalbą kartu su karine pagalba. Taip pat padidinta finansinė pagalba iš Persijos įlankos šalių ir tarptautinių organizacijų, ypač Tarptautinio valiutos fondo. 1994 m. taikos sutartis atvėrė galimybę pasirašyti trišalį Jordanijos, Izraelio ir Jungtinių Amerikos Valstijų kvalifikacinių pramoninių zonų (angl. *Qualifying Industrial Zones agreement*, toliau - QIZ) susitarimą.²⁸ Šis susitarimas suteikė galimybę bendrą produkciją eksportuoti į JAV be muitų ir paskatino Jordanijos pramonės augimą, ypatingai tekstilės sektoriuje. Taip pat išaugo dvišalė Izraelio ir Jordanijos prekyba: 1996 m. Jordanijos eksportas į Izraelį siekė apie 12 milijonų JAV dolerių, importas iš Izraelio – 45 milijonus JAV dolerių. Prekybos apimtys didėjo Jordanijai prisijungus į Pasaulio prekybos organizaciją (PPO), padedant JAV, pasirašius asociacijos susitarimą su Europos Sąjunga (ES) ir laisvosios prekybos susitarimus su visais pagrindiniais šalies prekybos partneriais. Šie susitarimai kartu su ekonominėmis reformomis leido Jordanijai kuo geriau išnaudoti Didžiąją Arabų laisvosios prekybos erdvę (angl. *GAFTA*) ir papildomas galimybes Persijos įlankos rinkose bei labai padidinti Jordanijos

²⁶ *TREATY of PEACE between the STATE of ISRAEL and the HASHEMITE KINGDOM of JORDAN PREAMBLE.*

²⁷ Joshua Krasna, “The Jordan-Israel Peace Treaty at 25: A Slightly Tarnished, but Still Important, Silver Anniversary,” *Jerusalem Institute for Strategy and Security*, 2019, <https://jiss.org.il/en/krasna-the-jordan-israel-peace-treaty-at-25/> (žiūrėta 2024 m. gruodžio 8 d.).

²⁸ International Trade Administration, “Qualifying Industrial Zones,” *Trade.gov*, <https://www.trade.gov/qualifying-industrial-zones> (žiūrėta 2024 m. gruodžio 8 d.).

prekių ir paslaugų eksportą į Persijos įlankos šalis. Taigi, Jordanijos prisijungimas prie QIZ, PPO ir laisvosios prekybos susitarimų su ES šalimis atvėrė galimybių ne tik sumažinti priklausomybę nuo JAV teikiamos paramos, bet ir plėsti prieigą prie naujų rinkų.

Vienas svarbiausių 1994 m. taikos susitarimo punktų buvo abipusis bendradarbiavimas dėl Jordanės ir Jarmuko upių vandens naudojimo.²⁹ Izraelis įsipareigojo tiekti Jordanijai 50 milijonų kubinių metrų vandens per metus iš Tiberiados ežero (Galilėjos jūros). Nuo tada Izraelis reguliariai tiekia nustatytus vandens kiekius, ypač sausros laikotarpiais, atsižvelgdamas į tai, kad Jordanija yra viena skurdžiausių pasaulio šalių pagal vandens išteklius. Izraelis taip pat sutiko padėti Jordanijai panaudoti gėlinimo technologiją, kuria būtų galima rasti papildomo vandens. Svarbu paminėti, kad 2021 m., praėjus beveik 30 metų nuo pirminio susitarimo, Izraelis sutiko padvigubinti tiekiamo vandens kiekį Jordanijos Hašimitų Karalystei.³⁰ Bendradarbiavimas vandens tiekime yra vienas svarbiausių ekonominio bendradarbiavimo aspektų.

Tuo tarpu iš Izraelio perspektyvos, dvišalių ekonominių santykių su Jordanija reikšmė nėra didelė. Izraeliui Jordanija tapo svarbiu tiltu integruojantis į platesnius Artimųjų Rytų ekonominius tinklus, kurie anksčiau buvo riboti dėl politinių konfliktų. Verta paminėti, kad taika su Jordanija sudarė galimybes skatinti turizmą tarp abiejų valstybių. Iki 1994-ųjų Izraelio piliečiams buvo draudžiama patekti į arabų valstybes, tačiau po taikos sudarymo atsivėrė galimybės skatinti kultūrinį ir religinį turizmą, pavyzdžiui į Petrą ar Negyvąją jūrą. Apibendrinus, taikos sutartis ne tik sustiprino ekonominį bendradarbiavimą, tačiau taip pat sudarė saugesnes galimybes užsienio investuotojams plėsti bendradarbiavimą su Izraeliu ir Jordanija.

2.1.2. Religiniai ir socialiniai aspektai

1994 m. taikos sutartimi buvo pripažinta Jordanijos, kaip globėjos, teisė į musulmonų šventąsias vietas – Al-Aqsa mečetę ir Uolos kupolą.³¹ Po Šešių dienų karo, kai Izraelis užėmė Rytų Jeruzalę, įskaitant Šventyklos kalną, buvo nuspręsta palikti Al-Aqsa administravimą Jordanijos jurisdikcijai. Šis sprendimas priimtas dėl didelio musulmonų priešiško Izraelio pareigūnų buvimui šioje vietoje. 1988 m. Jordanijai oficialiai atsisakius pretenzijų į Vakarų Krantą ir perdavus atsakomybę už teritorijos administravimą PLO, karalius Husseiną tęsė Al-Aqsa mečetės administravimą ir jos finansavimą iš

²⁹ Raed Mounir Fathallah, "Water Disputes in the Middle East: An International Law Analysis of the Israel-Jordan Peace Accord," *Journal of Land Use & Environmental Law* 12, nr. 1 (1996): 119–151, <http://www.jstor.org/stable/42842680>.

³⁰ Tiziana Della Ragione, "Israel and Jordan: Water-Energy Interdependence," *Institute for National Security Studies*, 2021, <http://www.jstor.org/stable/resrep33854> (žiūrėta 2024 m. gruodžio 8 d.).

³¹ Kassim, "Israel's Practices and Its 'Respect'".

Jordanijos biudžeto. Vis dėlto tik 1994 m. taikos sutartimi Jordanijos atsakomybė administruoti Al-Aqsa mečetę buvo oficialiai įtvirtinta, nepaisant to, kad Rytų Jeruzalė liko Izraelio kontroliuojama teritorija.

Svarbu paminėti, kad remiantis atlikto tyrimo duomenimis, 1994 metais net 66 procentai jordaniečių palaikė taikos sutartį su Izraeliu.³² Didžiąją dalį šios sutarties šalininkų sudarė aukščiausiojo lygmens atstovai, esantys Lederacho taikos kūrimo piramidės viršūnėje (Hašimitų dinastija, profesionalų klubai, inteligentija). Atsižvelgiant į tai, kad karaliaus Husseino vykdyta palestiniečių „jordanizacija“ apėmė didelę šalies dalį, aukščiausioji visuomenės grandis išreiškė gana stabilų palaikymą taikos deryboms, nes palestiniečiai pabėgėliai neturėjo prieigos prie valstybinių institucijų. Taikos sutarties priėmimas vyko gana sparčiai, daugiausia akcentuojant jos teikiamą ekonominę naudą Jordanijai – Hašimitai akcentavo, kad taikos susitarimas su Izraeliu sudarys sąlygas Vakarų investicijoms ir dvišalių ekonominių projektų plėtrai. Sutartis taip pat buvo palaikoma rytų Jeruzalėje įsikūrusių privačių verslų atstovų, iš kurių dalis buvo palestiniečiai. Įdomu tai, kad 1993 m. tik 26 procentai Amane gyvenančių palestiniečių palaikė taikos susitarimą su Izraeliu, o 1994 m. – jau net 63 procentai.³³ Apibendrinant galima teigti, kad taikos sutarties išvakarėse jos palaikymas tarp jordaniečių augo, vis daugiau Amane gyvenančių palestiniečių pritariant susitarimui su Izraeliu.

2.1.3. Saugumo aspektai

Taikos sutartimi abi valstybės sutarė gerbti abiejų šalių suverenitetą ir teritoriją, be leidimo nežengti į kitos šalies teritoriją. Svarbu paminėti, kad sutartyje buvo nurodytas punktas, kuriuo Jordanija atsisakė pretenzijų į Vakarų Kranto teritoriją su sprendimu neperžiūrėti šio sprendimo ateityje.

Nuo Izraelio nepriklausomybės iki 1994-ųjų, Izraelio ir Jordanijos siena buvo viena iš pagrindinių kontrabandos ir nelegalios migracijos punktų. Iš Jordanijoje įsikūrusios PLO būstinės į Izraelį buvo gabenami ginklai ir teroristai, kurie siekė kurti slaptus tinklus ir vykdyti išpuolius Izraelyje. Vis dėlto net ir pasirašius taikos susitarimą, ne visi išpuoliai buvo sutrikdyti laiku. 2005 m. Jordanijos sostinėje, Amane, du savižudžiai įvykdė sprogdinimą vestuvėse, kuriose dalyvavo apie 900 jordaniečių ir palestiniečių svečių.³⁴ Šio sproginimo metu žuvo 38 žmonės, atsakomybę už ataką prisiėmė Al-Qaeda, įsikūrusi Irake. Tai vienas iš daugelio išpuolių, kuriais siekiama protestuoti prieš Hašimitų pragmatinę politiką palestiniečių dilemos atžvilgiu bendradarbiaujant su Izraeliu.

³² Hilal Khashan, *Partner or Pariah? Attitudes Toward Israel in Syria, Lebanon, and Jordan* (Washington, D.C.: The Washington Institute for Near East Policy, 1996), <https://www.washingtoninstitute.org/media/3609?disposition=inline>.

³³ Ten pat.

³⁴ U.S. Department of State, *Country Report on Terrorism*, <https://2001-2009.state.gov/p/nea/ci/jordan/77376.htm> (žiūrėta 2024 m. gruodžio 8 d.).

Šiandien Jordanijoje juntamas didelis nepritartimas Hašimitų vykdomai politikai, ypač susijusiai su Izraeliu. 2023 m. vykdyta apklausa parodė, kad 84 procentai Jordanijos gyventojų, nepriklausomai nuo amžiaus, nepritaria verslo ar kitų sandorių sudarymui su Izraelio įmonėmis.³⁵ Be to, apie 60 procentų respondentų teigiamai vertina „Hamas“ raketų paleidimus į Izraelį, o tik 37 procentai mano, kad tokie veiksmai sukelia neigiamų pasekmių regiono stabilumui. Manoma, kad apie pusę Jordanijos gyventojų turi palestinietiškus šaknų, o sostinėje Amane šis skaičius siekia net apie 80 procentų gyventojų.³⁶ Šie duomenys atskleidžia, kad dauguma jordaniečių nepritaria Hašimitų pragmatinei politikai Izraelio atžvilgiu, net ir po formalios dvišalės taikos sutarties sudarymo. Dvišalės taikos sutarties vertinimas per pastaruosius dešimtmečius keitėsi dėl to, nes palestiniečių kilmės gyventojams nebuvo užtikrinti Azaro teorijoje minėti pagrindiniai socialiniai poreikiai – galimybė kandidatuoti į politinio elito vadovaujamas partijas ir sulaukti identiteto pripažinimo. Be to, Hašimitams kuriant Jordanijos ir Izraelio taikos susitarimą, iki šių dienų žemiausiasis visuomenės sluoksnis neturi galimybių būti įtrauktas į ilgalaikės taikos vizijos įgyvendinimą ir, reaguodami į tai, Lederacho taikos kūrimo piramidėje žemiausiąjį sluoksnį užimantys atstovai reikalauja politinio elito atšaukti arba peržiūrėti taikos sutartį.

2.1.4. Tarptautinė reakcija

Arabų valstybių reakcijos į Izraelio ir Jordanijos taikos susitarimą buvo nevienareikšmės. Dauguma arabų šalių kritikavo Hašimitus dėl jų pragmatiško požiūrio į Izraelį, ragindami Jordaniją pirmiausia spręsti palestiniečių problemą, o ne siekti geresnių santykių su žydų valstybe. Svarbų vaidmenį remiant Jordanijos siekį užmegzti diplomatinius santykius su Izraeliu atliko Egiptas. Kairas dar 1979 m. tapo pirmąja arabų pasaulio sostine, pasirašiusia taikos sutartį su Izraeliu.³⁷ Be Egipto, palaikymą Jordanijos pastangoms siekti stabilumo regione išreiškė ir kai kurios Persijos įlankos valstybės, tokios kaip Omanas ir Kataras. Jos tikėjo, kad taika su Izraeliu galėtų paskatinti ekonominę bei politinę bendradarbiavimą regione. Įdomu, kad po Egipto ir Jordanijos, tik 2020 m. buvo sudaryti „Abraomo susitarimai“, kuriais buvo pasirašyti dvišaliai susitarimai dėl Izraelio ir Jungtinių Arabų Emyratų, bei Izraelio ir Bahreino santykių normalizavimo.

³⁵ Fares Almaari, “New Public Opinion Poll: Jordanians Favor De-Escalation in the Region, but Sentiment Against Israel Remains,” *The Washington Institute*, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/new-public-opinion-poll-jordanians-favor-de-escalation-region-sentiment-against> (žiūrėta 2024 m. gruodžio 8 d.).

³⁶ J. A. Hussein, “Palestinians in Jordan, 1948–1967,” *Palquest*, <https://www.palquest.org/en/highlight/6586/palestinians-jordan-1948-1967> (žiūrėta 2024 m. gruodžio 8 d.).

³⁷ Egypt-Israel: Treaty of Peace, *International Legal Materials* 18, nr. 2 (1979): 362–393, <http://www.jstor.org/stable/20692030>.

Kaip minėta, didžioji dauguma arabų valstybių nepritarė šiam sprendimui, ypač kaimyninės šalys: Sirija, Libanas, Irakas ir palestiniečius atstovaujanti PLO. Sirija tuo metu buvo įstrigusi derybose su Izraeliu dėl Golano aukštumų, tačiau nesugebėjo pasiekti konsensuso. Libanas ir Irakas taip pat reiškė teritorines pretenzijas Izraeliui. PLO, tuo metu dalyvavusi Oslo taikos procese, į susitarimą reagavo santūriai, tačiau siekė, kad Jordanija neįgytų per daug įtakos atstovaujant palestiniečių interesus. Apibendrinant, nors dauguma arabų valstybių reiškė nepasitenkinimą Jordanijos sprendimu užmegzti diplomatinis santykius su Izraeliu, skirtingai nei Egiptas 1979 m., Jordanija nebuvo pašalinta iš Arabų lygos.

Kaip ir minėta anksčiau, Jungtinės Amerikos Valstijos palaikė Jordanijos siekį atlikdami tarpininkavimo vaidmenį derybose. Pažadėjus ekonominę ir karinę pagalbą, JAV atleido Jordaniją nuo 700 milijonų dolerių skolos. Taip pat verta paminėti Europos Sąjungos palankumą šiam žingsniui regioninės taikos link. Ilgainiui, įvairios Europos valstybės pradėjo inicijuoti dvišalius ir trišalius projektus Jordanijoje ir Palestinoje, siekiant sustiprinti ekonominį stabilumą.

Galima teigti, kad tarptautinė reakcija į Izraelio ir Jordanijos taikos sutartį buvo nukreipta į stabilumo paieškas regione. Nepaisant kritiškų vertinimų iš kai kurių arabų valstybių, šios nesiėmė reikšmingų veiksmų, galinčių turėti didesnę poveikį Jordanijai. Tuo tarpu Vakarų šalių požiūriu, Jordanijos ir Egipto taikos sutartys su Izraeliu tapo svarbiu signalu, simbolizuojančiu stabilumo galimybes regione ir atveriančiu kelią tolesnei politinei bei ekonominei partnerystei.

2.2. Jordanijos raida po taikos su Izraeliu sudarymo

Remiantis realizmo atstovo J. Mearsheimerio hierarchine pasaulėžiūra, galima teigti, kad Jordanijos ir Izraelio taikos sudarymas yra strateginis išgyvenimo mechanizmas, kuris atsižvelgia į racionalumą, o ne į moralę. Taikos sudarymas atspindi abiejų valstybių strateginius interesus, kurie yra orientuoti į dvišalį bendradarbiavimą, o ne į konflikto paiešką. Nors Jordanija nuo pat 1948 m. ginklu priešinosi Izraelio valstybės įkūrimui, Hašimitų savarankiškas dialogo vedimas su žydų valstybe tapo vis aktualesnis. Siekiant, kad susitarimas su Izraeliu taptų sėkmingu, Jordanijos politiniam elitui buvo svarbu užsitikrinti visuomenės palaikymą. Norėdamas įtikinti didžiąją dalį visuomenės pritarti šiam sprendimui, karaliaus Husseinas pažadėjo skirti subsidijas Rytų Jeruzalėje įsikūrusiems palestiniečių verslams ir siekį išlaikyti religinę globą Jeruzalėje musulmonų šventovėms. Remiantis Lederacho taikos kūrimo piramide, Hašimitų giminė rado ekonominėmis ir religinėmis paskatomis užmegztą ryšį su žemiausiojo lygio atstovais jordaniečiais ir palestiniečiais, tarpininkaujant musulmonų (ypač sunitų) dvasininkams ir

palestiniečių verslo elitui. Būtent vidurinysis sluoksnis padėjo karalius Husseinui rasti santykį su paprastais palestiniečiais ir išvengti „primetimo iš viršaus“.

Tačiau jau 1995 m. viešojo jordaniečių nuomonė dėl santykių normalizacijos staigiai pasikeitė. Tik 8 proc. Jordanijos profesionalų išreiškė pilną palaikymą ekonominių santykių normalizacijai su Izraeliu.³⁸ Ši staigų nuomonės pokytį tarp Jordanijos profesionalų lėmė Izraelio vyriausybės sprendimas konfiskuoti 50 hektarų žemės aplink Jeruzalę, kuris pažeidė 1994 m. taikos sutartį, pagal kurią Jordanijai buvo suteiktas mandatas kontroliuoti Jeruzalės religines vietas.³⁹ Nors tuometinis Izraelio premjeras Rabinas grąžino religinių apeigų kontrolę Hašimitams, tačiau, žinant Jeruzalės svarbą jordaniečiams ir palestiniečiams, pastarųjų pasitikėjimas Izraeliu nebegrižo į 1994 m. aukštumas. Jordaniečiai taip pat tiesiogiai nepajuto Hašimitų žadėtų ekonominių paskatų per Jordanijos–JAV bendradarbiavimą, todėl 1996 m. Amane kilo dideli protestai, kuriuose Hašimitai buvo raginami nutraukti Jordanijos ir Izraelio santykių normalizavimo sutartį.⁴⁰ Karalius Husseinas atsisakė atleisti tuometinį ministrą pirmininką Abdul Karim Al-Kabariti, kurį protestuotojai siekė nuversti. Šioje vietoje išryškėja dar viena takoskyra tarp Hašimitų ir visuomenės – karalius prioritetą teikė ekonominio susitarimo su Izraeliu išlaikymui, o ne protestuotojų reikalavimui atleisti premjerą. Nepaisant visuomenės spaudimo, karalius Husseinas siekė dar labiau sustiprinti diplomatinį, karinį ir ekonominį bendradarbiavimą su Jungtinėmis Valstijomis, išreikšdamas norą sustabdyti normalizacijos sutartį su Izraeliu. Tikėtina, kad būtent dėl šios karaliaus Husseinio pozicijos JAV 1996 m. suteikė Jordanijai ne NATO sąjungininkės statusą.⁴¹ Kadangi Husseinas siekė stiprinti santykius su JAV, visuomenės reikalavimai nutraukti sutartį su Izraeliu Hašimitams tapo nebesvarstomi.

Pastebima, kad nuo 1995 m. Jordanijos visuomenės ir karališkosios šeimos požiūriai į visokeriopą bendradarbiavimą išsiskiria. Kaip 1996 m., taip ir 2023 m., jordaniečiai bėgo link sienos su Vakarų Krantu išreikšdami nepasitenkinimą Hašimitų vykdoma pragmatiška politika Izraeliui vykdant karines operacijas Gazos ruože.⁴² Takoskyra tarp politinio elito ir visuomenės simbolizuoja, kad taika yra tik formali, bet ne ilgalaikė ir struktūrinė. Azaro užsitęsusio konflikto teorija teigia, kad taika negali būti tvari, jei visuomenės pagrindiniai poreikiai nėra patenkinti iki galo. Istorinis kontekstas parodo, kad dalis jordaniečių jaučiasi nepilnai integruoti į Jordanijos visuomenę. Nepaisant priverstinio Palestinos

³⁸ Khashan, *Partner or Pariah? Attitudes Toward Israel in Syria, Lebanon, and Jordan*, 31.

³⁹ Lucas, “Jordan: The Death of Normalization with Israel.”

⁴⁰ Lamis Andoni ir Jillian Schwedler, “Bread Riots in Jordan,” *Middle East Report*, 1996 m. gruodžio 21 d., <https://merip.org/1996/12/bread-riots-in-jordan/> (žiūrėta 2024 m. gruodžio 8 d.).

⁴¹ United States, Presidential Determination No. 97-4, *Designation of Jordan as Major Non-NATO Ally*, 61 Federal Register 59809, 1996.

⁴² Suleiman Al-Khalidi, “Jordan Disperses Pro-Palestinian Protesters Heading to Border with West Bank,” *Reuters*, 2023 m. spalio 13 d., <https://www.reuters.com/world/middle-east/jordan-disperses-pro-palestinian-protesters-heading-border-with-west-bank-2023-10-13/> (žiūrėta 2025 m. kovo 14 d.).

pilietybės atsisakymo, Jordanijos palestiniečiai susidūrė su Hašimitų abejingumu išlaikyti Rytų Jeruzalėje esančių religinių ir palestinietiško miestų kontrolę. Kitaip tariant, Jordanijos politinis elitas neintegravo palestiniečių istorinės ir kultūrinės savimonės ir nors Hašimitai sulaukė ekonominės naudos ir gavo tarptautinį pripažinimą už taikos su Izraeliu sudarymą, dalis visuomenės tapatybės lūkesčių liko neįgyvendinti.

Jordanijai pasiekti taikos susitarimą padėjo politinio elito (karaliaus Husseino) iniciatyva, prie kurios prisidėjo Jungtinių Valstijų išorinis spaudimas. Karalius Husseinas siekė stabilizuoti šalies geopolitinę situaciją ir nutraukti dešimtmečius trukusius karus su žydų valstybe, suprasdamas, kad tik buvimas JAV sąjungininke gali atverti šią galimybę. Hašimitai atsisakė bendradarbiauti su Irano vadovaujamu šalių bloku, suvokdami, kad Teheranas tik skatins radikalizuotis Jordanijoje įsikūrusią PIO ir sieks nuversti Hašimitus. Suprasdami taikos sudarymo kontraversiškumą, Hašimitai siekė įtikinti visuomenę šio sprendimo reikšme dėl pragmatinių sumetimų, tai yra konfliktų su Izraeliu užbaigimo, didesnio vandens aprūpinimo, JAV karinės paramos ir pagalbos apsiginti nuo Irano įtakos. Nors Hašimitams pavyko įtikinti dalį Jordanijos visuomenės, tai tapo trumpalaikiu veiksniais, nes ilgainiui visuomenės parama mažėjo – pagrindinis poreikis, apginti Palestinos valstybingumą prieš ją neigiantį Izraelį, nebuvo įgyvendintas. Taigi, nors dvišalė taika tarp Izraelio ir Jordanijos yra sudaryta, pastaroji išlieka trapi ir laikosi iš esmės dėl Hašimitų vykdomos politikos.

3. Kodėl Libanas nepasiekė taikos su Izraeliu? Pagrindiniai veiksniai

Nuo pat Izraelio valstybės įkūrimo 1948 metais dvišaliuose Izraelio ir Libano santykiuose vyravo karas. Beirutas iki šiol nėra pripažinęs Izraelio valstybės nepriklausomybės ir siekia žydu valstybės žlugimo. Susidūręs su Libano radikalia pozicija ir neapykanta, Izraelis, panašu, taip pat nesiekia taikos susitarimo. Tačiau abiejų valstybių pozicijos ne visada buvo tokios radikaliai – jos kito, veikiamos įvairių veiksnių. Siekiant nustatyti veiksnius, lėmusius Libano požiūrį į Izraelio valstybę, šiame skyriuje remiamasi konstruktyvistų Edwardo Azaro ir Johno Pauliaus Lederacho teorijomis.

3.1. Visuomenės susiskaldymas

Konstruktyvistas Edwardas Azaras pabrėžia, kad daugiakultūre visuomenėse yra labai svarbus bendruomenių poreikis patenkinti bazinius gyvenimo poreikius, vienas iš jų – tapatybės pripažinimas. Istoriskai, Libanas tapo imperijų kryžkelės šalimi, per kurią buvo vystomi prekybiniai keliai tarp Afrikos, Europos ir Azijos. Romos imperijos laikais Libane gyveno romėnai ir graikai, kur dominavo krikščionys.⁴³ IX a. Libane prieglobstį rado musulmonai šiitai, XI a. – drūzai. Osmanų imperijos valdymo laikotarpiu (1516–1918) religinės bendruomenės dažnai konfliktuodavo, ir dėl to susidarė uždaros religinės autonomijos. Pastarajai imperijai žlugus po Pirmojo pasaulinio karo, Libano valdymą perėmė Prancūzija, kuri ilgainiui maronitams (*krikščionių etnoreliginė grupė Levanto regione*) suteikė daugiau politinės įtakos.⁴⁴

3.1.1. Libano valdymo struktūros iššūkiai

1943-iaisiais metais pirmą kartą Libanui tapus nepriklausoma valstybe, šalyje buvo įvestas parlamentinis demokratinis valdymas, pagal kurį sudarius Nacionalinį paktą, o vėliau Taif susitarimą 1989 m., religinės bendruomenės turėjo galimybę paskirti atstovus į valdymo struktūras.⁴⁵ Pagal Libano konstituciją, prezidentu turi būti paskirtas krikščionis maronitas, premjeras – sunitas, parlamento pirmininkas – šiitas.⁴⁶ Religinių atstovų paskyrimas Libano valdžios struktūroje išpildo Edwardo Azaro

⁴³ *The Roman Empire Courtesy of the Lebanese*, 10452lccc.com, 2025,

<https://www.10452lccc.com/history/roman.empirecourtesy.htm> (žiūrėta 2025 m. vasario 4 d.).

⁴⁴ *France–Lebanon: The Story of a Meeting*, Collège de France, 2020 m. rugpjūčio 17 d., <https://www.college-de-france.fr/en/news/france-lebanon-the-story-of-meeting> (žiūrėta 2025 m. balandžio 11 d.).

⁴⁵ Presidency of the Republic of Lebanon, “Overview of the Lebanese System – Presidency of the Republic of Lebanon,” *Presidency.gov.lb*, 2022,

<https://www.presidency.gov.lb/English/LebaneseSystem/Pages/OverviewOfTheLebaneseSystem.aspx> (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).

⁴⁶ Paul Salem, “The Future of Lebanon,” *Foreign Affairs* 85, nr. 6 (2006): 13–22, <https://doi.org/10.2307/20032139>.

teiginį, kad siekiant oficialaus tapatybės pripažinimo, tautos siekia turėti prieigą prie politinių ir ekonominių institucijų, per kurias būtų užtikrinamas bendruomenių atstovavimas ir saviraiška.

Siekiant suprasti religinių bendruomenių atstovavimą parlamente, svarbu išnagrinėti **Libano atstovų rūmų** struktūrą. Dar vadinama Nacionaline Asamblėja, tai yra parlamentinio demokratinio valdymo institucija, kuri suteikia prieigą skirtingoms religinėms bendruomenėms dalyvauti politinėje veikloje. Atstovų rūmus sudaro 128 vietos, kurias užpildo skirtingi Libano religinių bendruomenių atstovai, renkami Libano piliečių ketverių metų kadencijai.⁴⁷ Unikali Libano politinė sistema įpareigoja atstovų rūmus po lygiai paskirstyti vietas krikščionims ir musulmonams, skiriant po 64 vietas kiekvienai religinei bendruomenei:

<u>Krikščionys (64 vietos)</u>	<u>Musulmonai (64 vietos)</u>
Maronitai katalikai (34 vietos)	Sunitai (27 vietos)
Graikų ortodoksai (14 vietų)	Šiitai (27 vietos)
Graikų katalikai (8 vietos)	Drūzai (8 vietos)
Armėnų ortodoksai (5 vietos)	Alavitai (2 vietos)
Armenų katalikai (1 vieta)	
Protestantai (1 vieta)	
Kiti (1 vieta)	

1 lentelė. Libano politinė sistema, paremta 1943 m. Nacionaliniu paktu.⁴⁸

Kvotos religinėms bendruomenėms Libano Atstovų rūmuose įsigaliojo po 1989 metais pasirašyto Taif susitarimo, kuriuo buvo siekiama padidinti musulmonų atstovų skaičių ir suvienodinti abiejų religinių bendruomenių atstovų skaičių parlamente. Pagal Taif susitarimą, pilnos sudėties atstovų rūmai renka prezidentą šešerių metų kadencijai, kuris pirmame ture yra patvirtintas surinkus 86 balsus iš 128.⁴⁹ Jei maronitas kandidatas nesurenka minėtojo balsų skaičiaus, antrajame ture reikalingi 65 balsai. Taip pat Libano Atstovų rūmai balsuoja dėl pasitikėjimo patvirtinti naująją Vyriausybę po to, kai prezidentas paskiria sunitą ministrą pirmininką.

⁴⁷ *The Taif Agreement*, 1989, https://www.un.int/lebanon/sites/www.un.int/files/Lebanon/the_tauf_agreement_english_version_.pdf (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).

⁴⁸ David-Morrison.org.uk, “Lebanon’s Political System: An Outline,” *David-Morrison.org.uk*, 2025, <http://david-morrison.org.uk/lebanon/lebanon-pol-sys-outline.htm> (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).

⁴⁹ Presidency of the Republic of Lebanon, “Constitutional Roles of the President – Presidency of the Republic of Lebanon,” *Presidency.gov.lb*, 2022, <https://www.presidency.gov.lb/English/PresidentoftheRepublic/Pages/Constitution.aspx> (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).

Nors bendruomenių įtraukimas į sprendimų priėmimo institucijas yra svarbus, remiantis Lederacho taikos kūrimo piramide, vien to nepakanka.⁵⁰ Lederachas akcentuoja, kad tik esant vientisam ir veiksmingam ryšiui tarp aukščiausiojo ir žemiausiojo visuomenės sluoksnių gali būti pasiektas ilgalaikis konsensusas. Neretai aukščiausiojo visuomenės lygio poreikiai ir tikslai gali ženkliai skirtis nuo žemiausiojo lygio atstovų siekių dėl skirtingų socialinių aplinkybių. Lederacho taikos piramidę galima papildyti Azaro mintimi, kad neužtikrinus bendruomenių saugumo, pastarosios nesieks bendrą visuomenės tikslų. Šis Lederacho ir Azaro teiginių derinys atveria galimybę analizuoti Libano daugiakultūrės visuomenės pastangas siekti taikos susitarimo su Izraeliu.

Pirmasis Beiruto bandymas normalizuoti santykius su Izraeliu įvyko 1975 m. Libano pilietinio karo metu. Tuometinis skirtingas Libano parlamento religinių bendruomenių požiūris į taikos susitarimo su Izraeliu sudarymą tapo vienu svarbiausių argumentų, kodėl istorinis taikos susitarimas nebuvo pasiektas. **Šiitų bendruomenė**, remiama „Hezbollah“, griežtai prieštaravo bet kokioms paliauboms ar taikos sudarymui su Izraeliu.⁵¹ Šią šiitų poziciją įtakojo Sirijos parama „Hezbollah“, kuri, remiama Damasko, atmetė bet kokias galimybes megzti taiką su Tel Avivu. Tuo tarpu **sunitų bendruomenė** nematė naudos sudaryti taikos susitarimą su Izraeliu dėl ekonominių priežasčių. Remiantis Tarptautinės valiutos fondo duomenimis, Libano BVP 1975, 1976 ir 1982-aisiais metais patyrė smukimus:

1975	\$4,355 milijonai	-30 proc.
1976	\$1,908 milijonai	-57 proc.
1982	\$2,621 milijonai	-36,8 proc.

2 lentelė. Libano bendrasis vidaus produktas (BVP) 1975, 1976 ir 1982 metais.⁵²

Tuo metu projekte, numatyta 1983 m. gegužės 17 d. Izraelio ir Libano taikos susitarimui, ekonominis bendradarbiavimas nebuvo numatytas. Taip pat Saudo Arabijos įsitraukimas į Libano ekonominius ir politinius reikalus lėmė tokią poziciją. Buvęs Libano premjeras sunitas Rafic Hariri matė riziką prarasti Saudo Arabijos sunitų ekonominę paramą Beirutui, jei būtų sudaręs taikos susitarimą su Izraeliu. Taigi, sunitai, net ir turėdami panašią įtaką parlamente kaip šiitai, nematė praktinės naudos sudaryti taikos susitarimą su Izraeliu.

⁵⁰ Lederach, *Building Peace*, 91–101.

⁵¹ Joseph Bahout, *The Unraveling of Lebanon's Taif Agreement: Limits of Sect-Based Power Sharing* (Carnegie Endowment for International Peace, 2016), <http://www.jstor.org/stable/resrep13072> (žiūrėta 2025 m. kovo 28 d.).

⁵² „Lebanon GDP - Gross Domestic Product 1982,” *Countryeconomy.com*, 2016, <https://countryeconomy.com/gdp/lebanon?year=1982> (žiūrėta 2025 m. kovo 28 d.).

Skirtingai nei šiitai ir sunitai, krikščionys maronitai buvo pagrindiniai taikos susitarimo iš Libano pusės iniciatoriai. Tačiau net ir 1982-1983 m., sudarydami daugumą Libano atstovų rūmuose, maronitai susidūrė su graikų ortodoksų ir katalikų pasipriešinimu bei nepritarimu siekti taikos su Izraeliu. Nepasiekus vieningos pozicijos tarp krikščionių ir dėl didėjančios PIO ir „Hezbollah“ įtakos pietų Libane, maronitai nesudarė daugumos ir neturėjo galimybės įtakoti procedūrų, susijusių su santykių su Izraeliu normalizavimu.

3.1.2. „Hezbollah“ iškilimas

Vienas iš ryškiausių Libano visuomenės susiskaldymo bruožų yra laikomas „Hezbollah“ šiitų islamistinės grupuotės iškilimas. Edwardo Azaro užsitęsusio socialinio konflikto teorija teigia, kad bendruomenės siekia išpildyti poreikį būti politiškai įtrauktoms į valstybės valdymą neprarandant tapatybės išraiškų. Šių poreikių nepatenkinimas iššaukia radikalėjančią reakciją, kuomet jėga siekiama pasiekti politinį dominavimą šalyje.

Didžioji dalis šiitų gyveno Beiruto priemiesčiuose arba skurdžiose pietų Libano kaimo vietovėse, kurios buvo apleistos Libano valdžios. Ne paslaptis, kad būtent po 1970-ųjų, kuomet „Juodojo rugsėjo“ metu iš Jordanijos buvo išvaryta PIO, pietų Libane kūrėsi PIO būstinės, kurios susidurdavo su reguliariu Izraelio bombardavimu.

Mažas Libano valdžios dėmesys šiitų bendruomenėms ir auganti radikalizacija po 1982-aisiais vykusios Izraelio invazijos į Libaną lėmė staigų „Hezbollah“ politinės įtakos augimą.⁵³ Pasinaudodama Irano parama ir susiskaldžiusiais santykiais su Libano sunitais bei maronitais, „Hezbollah“ populiarumas įgavo pagreitį. 1985-aisiais „Hezbollah“ oficialiai išleido manifestą, kuriame pabrėžė siekį įkurti Islamo valstybę Libano socialiniame ir politiniame valdyme bei sunaikinti Izraelį.⁵⁴

1992 metais „Hezbollah“ pirmą kartą dalyvavo rinkimuose (pirmuose po 1975–1990 m. vykusio Libano pilietinio karo) ir užsitikrino 8 vietas Libano parlamente.⁵⁵ Nors tai negarantavo daugumos parlamente, tačiau „Hezbollah“ įsitvirtino kaip stipriausia politinė partija šiitiškame pietų Libane ir tapo ne tik kariniu, bet ir politiniu judėjimu. Svarbu paminėti, kad „Hezbollah“ prisidėjo prie socialinės gerovės – steigė mokyklas, statė ligonines pietų Libane, o tai lėmė piliečių augantį pasitikėjimą grupuote.

„Hezbollah“ dominavimas papildė Azaro ir Lederacho teorijas, kad socialinėms grupėms nerandant konsensuso, bendruomenės radikalėja. Didžiulis šiitų, sunitų ir maronitų susiskaldymas

⁵³ *The History of Conflict between Hezbollah and Israel.*

⁵⁴ *The Hizballah Program: An Open Letter*, Hizballah, 1985, <https://www.ict.org.il/UserFiles/The%20Hizballah%20Program%20-%20An%20Open%20Letter.pdf> (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).

⁵⁵ *The History of Conflict between Hezbollah and Israel.*

ekonominiu, politiniu ir Izraelio valstybingumo klausimu lėmė „Hezbollah“ grupuotės iškilimą. Auganti „Hezbollah“ įtaka Libane atitolino bandymus siekti bendros pozicijos su sunitais ir maronitais parlamente ir lėmė tai, kad taikos sudarymas su Izraeliu tapo nebeįmanomas.

Azaro ir Lederacho minimas religinių bendruomenių poreikis užsitikrinti atstovavimą valdžioje sukuria reguliariai kintančią dinamiką, kurioje bendruomenių įtaka ir atstovavimas valdžioje nuolat kinta. „Hezbollah“ atveju šių islamistinės grupuotės atstovavimas susideda ne tik iš rinkimuose laimėtų mandatų skaičiaus Libano Atstovų rūmuose, bet ir iš santykio su sunitų, krikščionių ir kitomis šių politinėmis partijomis. Analizuojant „Hezbollah“ laimėtų mandatų skaičių parlamente nuo 1992-ųjų metų (rinkimai nevyko 1975–1990 m. pilietinio karo metu), partijos mandatų skaičius svyruoja nuo 7 iki 15 vietų. Būtent 2022 m. „Hezbollah“ užsitikrino 15 vietų Atstovų rūmuose, kas siejama su galimybe pasinaudoti krikščioniškų ir sunitų partijų kritika dėl 2019 m. prasidėjusios ekonominės krizės ir 2020 m. įvykusio Beiruto uosto sprogimo.⁵⁶ Ekonominės krizės atveju šių politinė grupuotė pasinaudojo sukauptais Irano resursais ir maisto bei finansų priemonėmis bei rėmė vargingiau gyvenančius pietų Libano ir Beiruto priemiesčio gyventojus, tokiu būdu sėkmingai atrėmusi krikščionių ir Vakarų valstybių partnerių kritiką dėl milžiniškos infliacijos, žlugusių bankų. 2020 m. Beiruto uosto sprogimo atveju Libano krikščionys maronitai ir dalis sunitų partijų siekė apkaltinti „Hezbollah“ dėl nesaugiai laikytų ginklų saugyklų, prisidėjusių prie sprogimo. Tačiau, kaip ir ekonominės krizės atveju, šių partija sugebėjo panaudoti šią oponentų kritiką ir priskirti tai Vakarų valstybių atakai prieš šių grupuotę. Šios sėkmingai išnaudotos aplinkybės lėmė išaugusį „Hezbollah“ populiarumą visuomenėje.

Nepaisant užsitikrinto stabilaus populiarumo pietų Libane, „Hezbollah“ neturėjo stabilaus prezidento institucijos palaikymo. Šis veiksnys atspindi Lederacho taikos piramidės principą, kuomet nesant sklandaus ryšio tarp aukščiausiojo ir žemiausiojo visuomenės lygio, įvyksta užprogramuotas socialinis konfliktas. Puikiu pavyzdžiu gali būti laikomas naujojo Libano prezidento Josepho Aouno išrinkimas, kurio ideologinės nuostatos buvo kardinaliai priešingos „Hezbollah“ interesams.⁵⁷ Visų pirma, šių islamistinė grupuotė teikė pirmenybę kitam kandidatui, Suleimanui Frangiehui, kurio interesai buvo laikomi palankesni „Hezbollah“. Skirtingai nei „Hezbollah“ šalininkas, Aounas išreiškė siekį, kad valstybė turėtų teisę valdyti nepriklausomas nuo „Hezbollah“ ginklų saugyklas, kas prieštarautų šių islamistinės grupuotės karinei veiklai. Ilgą laiką šių islamistinės grupuotės karinės pajėgos viršijo Libano nacionalinės kariuomenės pajėgumus, todėl dabartinis prezidentas Aounas siekia modernizuoti nacionalines pajėgas ir tokiu būdu mažinti „Hezbollah“ įtaką. Taip pat, dirbęs Libano

⁵⁶ David Gritten, „Lebanon Election: Hezbollah and Allies Lose Parliamentary Majority“, *BBC News*, 2022 m. gegužės 17 d., <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-61463884> (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).

⁵⁷ Qiblawi, *US-Backed Army Chief Elected Lebanon's President*.

nacionalinės kariuomenės vadu, Aounas siekia įgalinti nacionalinę kariuomenę stabilizuojant šalį ekonominės krizės ar karinio konflikto metu. 2024 m. lapkričio 27 d. Libanas ir Izraelis, tarpininkaujant Jungtinėms Amerikos Valstijoms ir Prancūzijai, pasirašė paliaubų susitarimą, pagal kurį „Hezbollah“ turėjo atitraukti pajėgas šiauriau Litani upės, o Libano nacionalinė kariuomenė kartu su JT pajėgomis užtikrinti stabilų Izraelio pasitraukimą iš pietų Libano ir „Hezbollah“ paliaubų vykdymą.⁵⁸ Šis nacionalinės kariuomenės įpareigojimas gali būti laikomas vienu iš Aouno įtakos stiprinimo bruožų, kuriuo yra įgalinama nacionalinė kariuomenė ir silpninama „Hezbollah“ įtaka.

Taigi, Aouno iškilimas gali būti interpretuojamas pasitelkus konstruktyvistų Azaro užsitęsusio socialinio konflikto ir Lederacho taikos kūrimo piramidės interpretacijomis. Nors naujojo prezidento išrinkimas yra vidinės dinamikos rezultatas, atspindintis visuomenės susiskaldymą ir nepasitenkinimą „Hezbollah“ veikla, jis taip pat nėra veiksnys, užtikrinantis visuomenės konsensumą. Lygiai taip pat kaip „Hezbollah“, taip ir Aounas simbolizuoja vienos socialinės grupės pasirinkimą kitos atžvilgiu: „Hezbollah“ sulaukia daugiausiai palaikymo tarp pietų Libane gyvenančių žmonių, tuo tarpu Aounas remiamas Beirute ir šiaurės Libane gyvenančių rėmėjų. Vienos arba kitos priešingybės pasirinkimas kuria ne vienybę, o tolimesnį susipriešinimą, apsunkinantį bendro sutarimo dėl taikos Libane galimybę.

3.2. Išorinių jėgų įtaka Libano valstybingumui

Realizmo atstovai Hansas Morgenthau ir Johnas Mearsheimeris pabrėžia valstybių prigimtinių siekį įgyti galią, kuris pasireiškia per saugumo ir nacionalinių interesų užtikrinimą. Analizuodami didžiąsias valstybes, realistai teigia, kad jos siekia hegemonijos ir vadovaujasi racionaliais interesais, kurie ne visuomet dera su moralės principais. Šis faktorius ypač išryškėja tuomet, kai galia demonstruojama prieš mažąsias valstybes, kurios, dėl vidinių ir išorinių priežasčių, neturi pakankamai išteklių, kad save pozicionuotų kaip regiono galybės.

Šis modelis atsispindi ir Libano vidaus politikoje, kuri yra stipriai veikiama užsienio valstybių interesų. Regioninės hegemonijos, tokios kaip Sirija, Iranas ir Izraelis, bei globalios galios, tokios kaip Rusijos Federacija ir Jungtinės Amerikos Valstijos, turi aiškiai apibrėžtus interesus Libane. Šių valstybių siekius ir jų poveikį Libano santykiams su Izraeliu būtina išanalizuoti siekiant suprasti nesėkmingas dvišales taikos derybas su žydų valstybe.

⁵⁸ Kathleen Magramo, Deva Lee, Sophie Tanno, and Aditi Sangal, “November 27, 2024 – Israel-Hezbollah Ceasefire Begins in Lebanon,” *CNN*, 2024 m. lapkričio 27 d., <https://edition.cnn.com/world/live-news/israel-hezbollah-ceasefire-deal-gaza-war-11-27-24-intl-hnk/index.html>.

3.2.1. Sirijos, Irano ir Rusijos įtaka

Puolamojo realizmo šalininkas Johnas Mearsheimeris pabrėžia, kad siekdamas apsaugoti savo interesus ir plėsti įtaką, pirmiausia regiono galios turi pačios spręsti saugumo problemas. Prireikęs, regiono galios gali pasiremti mažosiomis valstybėmis savo tikslams įgyvendinti. Nuo 1976-ųjų iki 2005-ųjų metų Sirija turėjo didžiausią karinę ir politinę įtaką Libane.⁵⁹ Ypač ryškiai Sirijos vaidmuo Libano politikoje pasireiškė sužlugdant 1983 m. gegužės 17 d. Libano ir Izraelio susitarimą, kuriuo siekta nutraukti Libano pilietinį karą. Svarbu paminėti, kad Izraelio ginkluotosios pajėgos tuo metu kontroliavo pietų Libano teritoriją ir buvo apsupusios Beirutą, todėl Libanas derybose dėl paliaubų atsidūrė silpnesnėje pozicijoje. Į derybų procesą įsitraukė Sirija, faktiškai perėmusi Libano atstovavimą ir dėjusi visas pastangas, kad paliaubos neperaugtų į ilgalaikes dvišales Libano ir Izraelio taikos derybas. Sirija priešinosi gegužės 17-osios sutarčiai, nes Izraelio kontroliuojamas Libano teritorijas laikė grėsme tiek Libano, tiek Sirijos suverenitetui.⁶⁰ Tuometinis Sirijos prezidentas Hafezas al-Assadas laikėsi pozicijos, kad Sirijos pajėgos liks dislokuotos Libane tol, kol susitarimas nebus nutrauktas.⁶¹ Be to, bet koks Izraelio ir Libano santykių normalizavimas būtų atėmęs Damasko viltis susigrąžinti Golano aukštumas, kurios iki šių dienų yra okupuotos Izraelio.

Svarbu pabrėžti, kad Libano religinių bendruomenių kontrolė buvo neatsiejama Sirijos užsienio politikos dalis. Assado režimas užmezgė tvirtus santykius su sunitų lyderiais bei atkūrė bendradarbiavimo ryšius su drūzais ir šiitais, skatindamas juos nepritarti sutarčiai ir priešintis bet kokio tipo dvišaliams susitarimams su Izraeliu. Šis manipuliavimas religinių bendruomenių savarankiškumu lėmė šalies parlamentinės demokratijos neefektyvumą – vietoje to, kad vienytų bendruomenes ir sudarytų joms sąlygas išsakyti savo pozicijas įvairiais klausimais, politinė sistema tapo dar labiau fragmentuota. Nepaisant maronitų, sunitų ir drūzų politinės izoliacijos, Assado režimas aktyviai rėmė pietų Libane įsikūrusią šiitų bendruomenę, kurios pagrindinė atstovavimo organizacija buvo „Hezbollah“. Taigi, neabejotina, kad Assado režimas ne tik perėmė Libano užsienio politikos kontrolę iki 2005-ųjų, bet ir sustiprino „Hezbollah“ pajėgas bei palaikymą iš pietų Libano šiitų bendruomenės.

Neabejotinai, Sirijai tapus pagrindine jėga, formuojančia Libano vidaus ir užsienio politikos sprendimus, svarbų vaidmenį atliko Iranas. Teheranas pradėjo plėsti savo įtaką regiono valstybėse tik po

⁵⁹ Ufheil-Somers, Amanda. 2005. "Syria and Lebanon: A Brotherhood Transformed." *Middle East Report* (MERIP), 2005 m. rugsėjo 6 d. <https://merip.org/2005/09/syria-and-lebanon-a-brotherhood-transformed/>. (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).

⁶⁰ David A. Korn, "Syria and Lebanon: A Fateful Entanglement," *The World Today* 42, nr. 8/9 (1986): 137–42.

⁶¹ Robert O. Freedman, *The Middle East after the Israeli Invasion of Lebanon*, 1-asis leidimas (Syracuse: Syracuse University Press, 1986).

Irano Islamo revoliucijos 1979 m., o devintajame dešimtmetyje ši ekspansija tapo dar aktyvesnė.⁶² Irano Islamo Respublika puikiai atitinka Mearsheimerio puolamojo realizmo teoriją, kuria Iranas XX a. pabaigoje varžėsi dėl įtakos regione. Teheranui tapus šiitiška teokratija, valdžią perėmė dvasininkai, vadovaudamiesi „Velayat-e Faqih“ doktrina.⁶³ Naujasis Irano lyderis ajatola Ruhollah Khomeini skatino revoliucinių idėjų sklaidą kaimyninėse arabų valstybėse, ypač valstybėse, kuriose gyvena šiitų religinės bendruomenės.⁶⁴ Khomeini skatino skleisti šiitų dvasią, finansuodamas vietines ginkluotąsias pajėgas, kurios turėjo pakankamai išteklių nuversti sunitų ar krikščionių valdžias. Būtent „Hezbollah“ atsiradimas ir įgalinimas sukėlė organizacijos staigų populiarėjimą tarp pietų Libane įsikūrusios šiitų bendruomenės. Iranas buvo pagrindinis „Hezbollah“ finansavimo ir ideologijos propagavimo šaltinis, kuri iki pat „Hezbollah“ generalinio sekretoriaus Hasano Nasrallah 2024 m. rugsėjo 27-osios žūties buvo šiitų varomoji jėga.⁶⁵ Iranas pasitelkė Siriją kaip *proxy* (liet. įgaliotąją) valstybę, per kurią buvo siunčiama pagrindinė karinė, ekonominė ir netgi politinė parama „Hezbollah“ gruputei.

Sirijai ir Iranui tapus pagrindinėmis užsienio valstybėmis, darančiomis įtaką Libano vidaus ir užsienio politikos sprendimams, netiesioginį, tačiau šališką vaidmenį atliko Sovietų Sąjunga (nuo 1991-ųjų tapusi Rusijos Federacija). Kadangi Iranas ir Sirija užmezgė stiprius ryšius su Libano šiitais, o Saudo Arabija ir Vakarai – su sunitais, SSRS rėmė Libano krikščionių, ypač graikų ortodoksų, bendruomenę dėl kultūriškai artimų ryšių su Maskvos stačiatikių bažnyčia. Kaip ir Sirijoje, Maskvos stačiatikiai vykdė įvairias kultūrines programas, teikė paramą graikų ortodoksų mokykloms ir religiniams centrams bei inicijavo įvairius kultūrinius renginius. Sudarydama apie 8 procentus visos Libano populiacijos, graikų ortodoksų bendruomenė tapo vienu pagrindinių laidininkų, suteikusių SSRS galimybę skleisti įtaką Libane.

Sovietų Sąjunga buvo aktyvi Izraelio valstybės rėmėja iki 1978 m. pasirašytų Camp Davido susitarimų, kuriais Egiptas ir Izraelis užmezgė dvišalius diplomatinius santykius.⁶⁶ Kadangi šį dvišalį susitarimą iniciavo JAV, Sovietų Sąjungos įtaka abiejose valstybėse sumažėjo, o tai paskatino SSRS stiprinti ryšius su Sirija. Stiprėjant Izraelio ir Egipto bendradarbiavimui, Maskva didino ekonominę paramą Damaskui – 1975–1985 m. laikotarpiu Sirijai buvo perduoti 550 karinių lėktuvų.⁶⁷ SSRS,

⁶² Benedetta Berti, „Engineering a ‘Resistance Axis’: The Islamic Republic of Iran and Lebanon,” *The Ongoing Battle for Beirut: Old Dynamics and New Trends* (Institute for National Security Studies, 2011), <http://www.jstor.org/stable/resrep08964.6>.

⁶³ Ten pat, 47.

⁶⁴ Ten pat.

⁶⁵ Sirwan Kajjo, „Killings of Hezbollah Leadership Throw Militant Group into Disarray,” *Voice of America*, 2024 m. spalio 9 d., <https://www.voanews.com/a/killings-of-hezbollah-leadership-throw-militant-group-into-disarray/7816667.html> (žiūrėta 2024 m. gruodžio 8 d.).

⁶⁶ Shad, T. I., T. L. Shad, S. Boucher, and J. G. Reddish. 1995. “Syrian Foreign Policy in the Post-Soviet Era.” *Arab Studies Quarterly* 17, no. 1/2: 77–94.

⁶⁷ Ten pat.

siekdama suburti antivakarietišką arabų valstybių koaliciją, laikė Libaną valstybe, kurioje antivakarietiški naratyvai galėtų gerai prigyti dėl įsikūrusios krikščionių bendruomenės. Bet koks taikos susitarimas tarp Izraelio ir Libano būtų reiškęs dar vienos įtakos zonos praradimą, kurio Maskva negalėjo sau leisti. Todėl, pasinaudodama Libano graikų ortodoksų bendruomene ir Sirijos įtaka Libano užsienio politikai, SSRS siekė suvienyti arabų valstybes prieš stiprėjantį JAV vaidmenį patraukti Izraelį ir Egiptą į savo įtakos zoną.

3.2.2. JAV ir Izraelio įtaka

Jungtinės Amerikos Valstijos dėjo pastangas sumažinti „Hezbollah“ įtaką Libane ir apriboti Sirijos, Irano bei SSRS švelniosios ir kietosios galios sklaidą šalyje. Skirtingai nei Jordanijoje, JAV neturėjo politinės ar ekonominės partnerystės su Libano valdžios atstovais, todėl rėmė opozicines pajėgas. Didėjant „Hezbollah“ įtakai šalyje, JAV parėmė Libano nacionalines karines pajėgas ir atliko humanitarinės pagalbos donoro vaidmenį krizių laikotarpiais, ypač po 2006 m. Izraelio ir Libano karo bei 2020 m. Beiruto uosto sprogdimo.⁶⁸ Ekonominėmis priemonėmis buvo siekiama sukurti alternatyvą „Hezbollah“ ideologijos sklaidai, kuri iš pietų Libano išplito į Beiruto priemiesčius. Tačiau dėl išaugusios korupcijos šalyje ir neskaidrios reformų sistemos humanitarinė pagalba neretai atsidurdavo „Hezbollah“ rankose.

Neturėdamos galimybių tiesiogiai paveikti „Hezbollah“ įtakos Libane, Jungtinės Valstijos siekė pasitelkti krikščionių bendruomenę ir jos atstovus parlamente. 1983-ųjų Libano ir Izraelio taikos sutartis buvo pasirašyta tarpininkaujant Jungtinėms Amerikos Valstijoms. Tuometinis Libano prezidentas Bashiras Gemayelis, pasinaudodamas dideliais PLO ir Sirijos karių nuostoliais 1982 m. Izraelio invazijos metu, inicijavo JAV ir Izraelio koaliciją taikos deryboms pradėti. Turėdamas stiprų krikščionių palaikymą Atstovų rūmuose, Gemayelis siekė sukurti maronitų dominuojamą Libaną, gaunantį karinę ir ekonominę pagalbą iš Izraelio.⁶⁹ Šis staigus Libano vidaus politikos pokytis lėmė, kad Bashiras Gemayelis buvo nužudytas Sirijos socialinės nacionalistinės partijos atstovo. Valdžią perėmus jo broliui Aminui Gemayeliui, Izraelis padidino spaudimą Libano Atstovų rūmams sudaryti taikos susitarimą. Jungtinės Valstijos tarpininkavo Libano ir Izraelio deryboms, kurios galiausiai buvo vainikuotos gegužės 17 d. susitarimu. Jis lėmė Izraelio pajėgų išvedimą iš Libano teritorijos bei JAV ir arabų valstybių paramą siekiant išlaikyti Libano nepriklausomybę.⁷⁰ Tai buvo vienintelis apčiuopiamas susitarimas, sudarytas

⁶⁸ U.S. Department of State. „U.S. Security Cooperation with Lebanon.“ 2022 m. lapkričio 2 d. Jungtinių Valstijų Valstybės departamentas. <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-lebanon/>. (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).

⁶⁹ Salem, Elie A. *In Dialogue with Lebanon: A Personal-Political Narrative*. Beirut: Editions Saer Al Mashrek, 2023.

⁷⁰ Ten pat.

tarpininkaujant JAV, kuris vėliau buvo atšauktas dėl Sirijos ir Irano ultimatumo bei spaudimo Libano Atstovų rūmams.

JAV nesėkmė plečiant įtaką Libane patvirtina Morgenthau teiginį, jog sėkminga įtakos plėtra negali apsiriboti vien politinėmis ir ekonominėmis paramos priemonėmis. Šalia diplomatinių ir ekonominių pastangų, Sirijai dislokavus karines pajėgas Libane nuo 2005-ųjų metų, JAV nebuvo pasirengusi karinei intervencijai. Be to, ši nesėkmė patvirtina Mearsheimerio teiginį, kad tik sudarius stabilią koaliciją įmanoma išlaikyti ilgalaikę įtaką regione.⁷¹ Libano religinis ir socialinis susiskaldymas JAV veiksams tapo nepalankiu veiksniu – remiami krikščionys valdžioje sudarė mažumą ir negalėjo atsverti Irano remiamų šiitų įtakos. Ilgalaikės veikimo strategijos Libane nebuvimas lėmė, kad „Hezbollah“, remiama Irano, JAV veiksmus traktavo kaip Vašingtono bandymą kištis į Libano vidaus reikalus ir sutrikdyti jo savarankiškumą. Apibendrinant, JAV įsitraukimas į Libano politiką buvo pavėluotas ir neefektyvus dėl Sirijos, Irano ir SSRS stipraus įsitvirtinimo Libano struktūrose.

Izraelio interesus santykiuose su Libanu galima suskirstyti į trumpalaikius ir ilgalaikius tikslus. Nuo pat 1968-ųjų, į pietų Libaną iš Jordanijos persikėlus PLO pajėgoms, Izraelis siekė sunaikinti PLO bei „Hezbollah“ bazines Libano pasienyje. Izraelio karinės operacijos prieš pietų Libane ir Beirute dislokuotas PLO ir „Hezbollah“ vyko periodiškai – 1968, 1970, 1978, 1982, 1993, 1996, 2006 ir 2023-2024 metais.⁷² Dalis šių operacijų buvo vykdomos atsakant į PLO ir „Hezbollah“ smūgius Izraelio teritorijoje (1978 m. PLO įvykdytas 38 gyvybes nusinešęs teroristinis išpuolis Tel Avive, 2006 m. „Hezbollah“ pagrobti du Izraelio kariai). 1982-aisiais, per operaciją „Taika Galilėjui“, Izraelis privertė PLO vadovybę pasitraukti iš Libano – ji evakavosi į Tunisą.⁷³ Įdomu, kad šis susitarimas buvo inicijuotas Jungtinių Valstijų, kurios bendradarbiaudamos su Izraeliu, siekė perkelti Yassero Arafato vadovaujamą PIO į kitą arabų valstybę, kurioje organizacija turėjo štabą. Nors PLO nebuvo visiškai sunaikinta, organizacijos ginklų sandėliai ir komunikacijos kanalai Libane buvo likviduoti. Tokiu pat būdu Izraelis siekė apriboti „Hezbollah“ karines struktūras pasienyje bei sumažinti šios organizacijos infiltravimosi į Izraelį galimybes. Nepaisant „Hezbollah“ keliamos grėsmės saugumui, Izraeliui taip pat svarbu išlaikyti 2022 m. su Libanu sudarytą jūrų sienos susitarimą, kuris užtikrina stabilų dujų išgavimą regione. Tad

⁷¹ Mearsheimer, John, and Stephen Walt. 2016. *The Case for Offshore Balancing*. <https://www.mearsheimer.com/wp-content/uploads/2019/06/Offshore-Balancing.pdf>. (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).

⁷² *The History of Conflict between Hezbollah and Israel*.

⁷³ Ben-Zeev, „40 Years since Yasser Arafat Left Beirut While Israel Had Him Targeted,“ I24NEWS, 2022 m. rugpjūčio 28 d., <https://www.i24news.tv/en/news/israel/defense/1661709845-when-yasser-arafat-left-beirut-while-israel-had-him-targeted>. (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).

„Hezbollah“ susilpnėjimas lemtų ne tik mažesnę grėsmę Izraeliui, bet ir sklandų jūrų sienos susitarimo įgyvendinimą Libano pusėje.

Ilgalaikėje perspektyvoje pagrindinis Izraelio tikslas – išlaikyti stabilų ir neutralų režimą Libane. Šis tikslas galėtų būti pasiektas užtikrinant „Hezbollah“ nusiginklavimą ir Irano vadovaujamos ašies valstybių susiskaldymą. Šios sąlygos leistų Izraeliui siekti regioninio saugumo užtikrinimo per gynybinį susitarimą su sunitų valstybėmis, įtraukiant tarptautines pajėgas (įskaitant JAV).

4. Tyrimas

4.1. Libano taikos potencialas: kokie veiksniai galėtų pakeisti status quo?

Praeituose skyriuose nagrinėjant Libano vidaus ir užsienio politikos veiksnius, matyti, kad Beirutas niekada nebuvo iki galo pasiruošęs sudaryti taikos susitarimo su Izraeliu. Ko gero, labiausiai Libanas buvo priartėjęs prie taikos sudarymo su Izraeliu 1983 metų dvišalių santykių normalizavimo laikotarpiu, kuris nutrūko dėl intensyvaus Sirijos ir Irano įsikišimo. Reguliarus taikos sudarymo trikdymas skatina tirti veiksnius ir jų tarpusavio sąveiką, kurie lemia dabartinį rezultatą – nesibaigiantį konfliktavimą iš Beiruto pusės. Norint įvertinti veiksnius, lemiančius taikos nesudarymą, bei Beiruto galimybes pereiti nuo konflikto prie taikos, būtina nustatyti svarbiausius kintamuosius. 3 lentelėje pateikti kintamieji buvo atrinkti remiantis ankstesniuose skyriuose pristatytų dviejų teorinių paradigmu pagrindais: konstruktyvizmu (Lederacho taikos kūrimo piramide) ir realizmu (Morgenthau bei Mearsheimerio požiūriu į tarpvalstybinius konfliktus ir socialinius veiksnius). Atrinkus ir susisteminus veiksnius, galima geriau suprasti gilumines vidaus ir užsienio politikos dinamikas, kurios Libano atveju prisidėjo prie taikos procesų iniciavimo žlugimo.

Pradedant analizuoti veiksmų sąveiką, svarbu suprasti Libano visuomenės neigiamą požiūrį į valstybės valdymo aparatą ir šalies savarankiškumo sampratą. Nuo pat Izraelio valstybės įkūrimo 1948 metais, Libano žmonės gyvena karo būsenoje, kuri natūraliai formuoja skeptišką požiūrį į pokyčius. Skeptiškas visuomenės nusiteikimas dažniausiai būna nukreiptas į konkrečias valstybes ar su jomis siejamas struktūras, kurių įtaka, visuomenės akimis, neleidžia pasiekti galutinio tikslo – taikos.

**Pagrindinių kintamųjų palyginimas valstybėms sudarant taikos susitarimą su Izraeliu:
Jordanijos ir Libano atvejai**

Veiksny/kintamasis	Jordanija	Libanas
Politinis elitas	Aiškus sprendimų centras, stipri monarchija	Susiskaldžiusi centrinė valdžia, silpna prezidento galia
Karinių grupuočių įtaka	Nėra nepriklausomų karinių grupuočių	Didelė „Hezbollah“ įtaka
Užsienio valstybių įtaka	Didelė (JAV dominuoja)	Didelė (Iranas, Sirija dominuoja)
Tarpininkavimas	Produktyvus (JAV)	Neproduktyvus (Iranas per Siriją)
Nacionalinės kariuomenės vaidmuo	Kontroliuojamas karaliaus, stiprus	Kontroliuojamas prezidento, silpnas
Visuomenės konsensusas	Stabilus	Didelis susiskaldymas
Religinė visuomenės fragmentacija	Nežymi	Reikšminga

3 lentelė. Parengta autoriaus, remiantis istorine analize ir teorine literatūra (Azar, 1990; Lederach, 1997; Morgenthau, 1948; Mearsheimer, 2001).

Išnagrinėjus Libano istorinių santykių raidą su Izraeliu, galima išskirti pagrindinius veiksnius lėmusius konfliktinį (ne taikos) status-quo su Izraeliu.

- Konstruktivyvizmo ir realizmo apraiškose vieną svarbiausių vaidmenų užima **politinis elitas**. Lederacho taikos kūrimo piramidėje didelę įtaką turi valstybės vadovai, kurių atstovavimo sluoksnis yra aukščiau vidurinio ir žemiausiojo sluoksnio. Būtent elitas veikia kaip taikos iniciatorius ir turi būti suinteresuotas koordinuoti sprendimus su žemesniaisiais sluoksniais, kad sprendimas būtų pasiektas. Tuo tarpu realisto Morgenthau nuomone, valdžios struktūra yra pasitelkiama kaip priemonė priimti sprendimus aukščiausiu valstybės lygiu. Elitas, vadovaudamasis racionaliais apskaičiavimais, turi siekti išsaugoti nacionalinį interesą ir valstybės galią. Lederacho ir Morgenthau teorijos gali būti naudojamos aiškinant Libano parlamentinės demokratijos valdymo struktūrą, kurioje prezidentas, premjeras ir atstovų rūmų

pirmininkas atstovauja visuomenės dalį ir veikia Libano vardu tarptautiniu lygiu. Tačiau būtent Libano politinio elito pasyvumas arba susiskaldymas yra viena pagrindinių priežasčių, lėmusių taikos su Izraeliu nesudarymą. 1983 m. Libano ir Izraelio santykių normalizavimo derybose Libano prezidentas Bashiras Gemayelis atstovavo Libaną siekiant normalizuoti santykius su Izraeliu, tuo tarpu tuometinis Sirijos prezidentas Hafezas al-Assad, pasitelkdamas šiitų ir druzų tarpininkus Libane, bandė susitarimą nutraukti. Taigi, politinio elito susiskaldymas ir nenuspėjamumas tapo svarbiu veiksnium, lėmusiu Libano poziciją tęsti konfliktą su Izraeliu.

- Analizuojant nestabilių politinės vadovybės vaidmenį sprendimų priėmimo, atsiranda poreikis išsiaiškinti, ar valstybės aparato efektyvumą veikia necentralizuotos jėgos, pavyzdžiui, nevyriausybinių **karinės grupuotės**. Azaro teigimu, susidūrusios su poreikių nepatenkinimu, susiskaldžiusios bendruomenės reaguoja per radikalizaciją, kuri išauga į smurtą. Turėdamos išteklių sukelti žalą, Mearsheimerio požiūriu, nevalstybiniai veikėjai kelia saugumo dilemą. Šios teorinės įžvalgos suteikia galimybę geriau suprasti Libano kontekstą, kuriame „Hezbollah“ įtaka išaugo dėl prezidento, premjero ir nacionalinės asamblėjos neveiklumo bei negebėjimo atliepti daugiakultūros visuomenės poreikių. 1992 metais įsitvirtinusi Libano parlamente, „Hezbollah“ pradėjo savo dominavimą ne tik kaip socialinė ir karinė, bet kaip ir politinė jėga. Kilusi iš centrinės valdžios bejėgiškumo ir Libano ginkluotojų pajėgų neveiksmingumo, „Hezbollah“ palaipsniui perėmė užsienio politikos sprendimus, susijusius su Izraeliu. Šiitų karinės grupuotės sprendimus ir išteklius kontroliavo Iranas ir Sirija, kurie bet kokį susitarimą su Izraeliu laikė neįmanomu ir nelegitimi. Taigi, „Hezbollah“ įtaka gali būti laikoma vienu svarbiausių veiksnių, kuris prisidėjo prie dabartinio taikos proceso žlugimo.
- Realizmo apraiškose, ypač Morgenthau požiūriu, **užsienio politikos įtaka** pamatuojama vertinant galios sklaidą ir nacionalinių interesų apsaugą. Įprastai šią privilegiją turi didžiosios galios – valstybės, galinčios skleisti įtaką ir paveikti mažesnes šalis. Mearsheimeris puolamojo realizmo teorijoje pabrėžia, kad siekdamas hegemonijos regione, didžiosios galios stengiasi stiprinti savo įsitraukimą į mažesnių valstybių vidaus ir užsienio politikos procesus. Libano atveju, centralizuotai valdžiai tapus neveiksniai ir pažeidžiamai nevalstybinių veikėjų, Beirutas virto didžiųjų galių geopolitinių žaidimų objektu. Po Libano pilietinio karo šalies užsienio politikos kontrolę perėmė Irano „proxy“ – Sirija, kuri nutraukė pasirašytą 1983 m. Libano ir Izraelio santykių normalizavimo sutartį ir iki 2005 m. iš esmės kontroliavo Libano užsienio politikos formavimą. Net ir Jungtinės Valstijos, kurios buvo pagrindinis tarpininkas Jordanijos ir Izraelio taikos derybose, negalėjo atsverti Irano, Sirijos ir Rusijos Federacijos įtakos ir susidūrė su nepakankamu palaikymu Libano visuomenėje. Taigi, antivakarietiškų šalių blokas tapo svarbiu veiksnium, prisidėjusiu prie bet kokio tipo taikos derybų su Izraeliu žlugimo.

- Neatsiejama konstruktyvizmo aiškinimo dalis – **visuomenės indėlis siekiant konsensuso** valstybėje. Azaras teigia, kad vienas pagrindinių bendruomenių poreikių yra bazinių gyvenimo sąlygų užtikrinimas, tarp jų – ir tapatybės pripažinimas. Lederacho taikos kūrimo piramidė papildė Azaro požiūrį, pabrėždama, kad socialinis ryšys tarp skirtingų bendruomenių yra vienas sėkmingiausių kelių taikos link. Analizuojant Libano visuomenės indėlį konsensuso link, galima įžvelgti, kad daugiakultūriškumas, kylantis iš religinės įvairovės, buvo vienas pagrindinių trikdžių santykių su Izraeliu normalizavimo procese. Ryškus šių atsiribojimas nuo maronitų pragmatinio požiūrio į Izraelį ir PLO sukėlė didelį susiskaldymą Libano visuomenėje. Šių, sunitų, maronitų ir drūzų nesugebėjimas pasiekti bendros pozicijos taikos klausimu lėmė, kad bet kokios derybos su Izraeliu tapo trumpalaikės arba žlugdavo dar nepasiekus dvišalių derybų stalo.

Pateikus skirtingų veiksnių, prisidedančių prie Libano nenoro sudaryti taikos su Izraeliu, apibūdinimą atskirai, svarbu pabrėžti, kad visi jie susiję ir tarpusavyje priklausomi. Libano politinis elitas negali veikti nepriklausomai dėl stiprios Irano ir Sirijos interesų įtakos. Susilpnėjus elitui, šis nebeturi pakankamai svertų ir galios sustiprinti Libano ginkluotąsias pajėgas. Susidarius politiniam ir kariniam vakuumui šalyje, drastiškai išaugo „Hezbollah“ įtaka. 1992 m., „Hezbollah“ įsitvirtinus kaip reikšmingai politinei ir karinei jėgai, anksčiau egzistavęs religinis susiskaldymas dar labiau pagilėjo, nes organizacija pradėjo aktyviai siekti šių dominavimo valdžioje. Taigi, siekiant pakeisti dabartinį Libano požiūrį į taikos sudarymą su Izraeliu, būtinas ne vieno veiksnio pokytis, o visos veiksnių visumos sinergija.

Siekiant pakeisti Libano požiūrį į taikos susitarimą su Izraeliu, būtinas esminių veiksnių pokytis. Visų pirma, politinio elito sutarimas ir konsensusas sustiprintų Libano ginkluotųjų pajėgų įtaką užtikrinant šalies saugumą. 2024 m. rugsėjo 17–18 d. Izraeliui detonavus tūkstančius pranešimų gaviklių, žuvo devyni „Hezbollah“ kovotojai, o apie du tūkstančius aštuoni šimtai karių buvo sužeisti.⁷⁴ Rugsėjo 27 d., žuvus organizacijos lyderiui Nasrallah, labai susilpnėjo ir organizacijos vadovybė – surasti tokio masto lyderį būtų itin sudėtinga. Šie nuostoliai sudarė erdvę naujam šalies prezidentui Aounui stiprinti nacionalinės kariuomenės vaidmenį ir savo pozicijas valdžioje. Perėmus politinę lyderystę iš „Hezbollah“ į parlamentinės demokratijos šalininkų rankas, atsiranda galimybė ne tik sustiprinti nacionalinių pajėgų vaidmenį, bet ir užtikrinti Vakarų paramą bei pasiekti plačiau susiskaldžiusią visuomenę. Taigi, politinio elito kaita gali sukurti prielaidas stipresnei valdžios ir kariuomenės sinergijai, o tai savo ruožtu priartintų Libaną prie pragmatiškesnio požiūrio į santykius su Izraeliu.

⁷⁴ John, Tara, Tamara Qiblawi, Oren Liebermann, Avery Schmitz, and Yong Xiong, „*Secrecy Is the Cornerstone of Hezbollah's Military Strategy. Deadly Pager Blasts Expose a Key Weakness*,“ CNN, 2024 m. rugsėjo 18 d., <https://edition.cnn.com/2024/09/17/middleeast/lebanon-pager-attack-explosions-hezbollah-explainer-intl-latam/index.html>. (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).

Apibendrinant, Libano galimybė pereiti nuo konflikto prie taikos yra reali ir priklauso nuo kelių veiksnių sąveikos – politinio elito konsolidacijos, „Hezbollah“ įtakos mažėjimo, Libano ginkluotųjų pajėgų stiprinimo ir jų santykio su elitu tvirtėjimo. Tik esant sinergijai tarp aukščiausiojo visuomenės sluoksnio (politinio elito), vidurinio lygmens (stipraus nacionalinės kariuomenės vaidmens) ir žemiausiojo sluoksnio (visuomenės), taika tampa įmanoma. Šie veiksniai, kaip parodė Lederacho, Morgenthau ir Mearsheimerio teorijų analizė, neveikia izoliuotai – jie yra tarpusavyje priklausomi. Jei šiuo metu stebimi pokyčiai Libano elite (naujasis prezidentas Aounas, „Hezbollah“ įtakos mažėjimas ir Libano ginkluotųjų pajėgų įgalinimas) būtų toliau stiprinami vykdant vidaus reformas, tai galėtų sudaryti prielaidas keisti esamą status quo ir žengti žingsnį taikos link.

4.2. Reikšmingiausi veiksnių sąveikos skirtumai Libano ir Jordanijos atveju

Jordanijos veiksmai, 1994 m. užtikrinę taikos susitarimą su Izraeliu, šiame tyrime laikomi sėkmingu veiksnių suderinamumo pavyzdžiu, kuris iš dalies gali būti pritaikytas Libanui. Šiame skyriuje lyginant Libano ir Jordanijos atvejus siekiama suprasti, kokių veiksnių sąveika tapo sėkminga Jordanijos kontekste ir ko pritrūko Libanui. Šios analizės pagrindas – septynių pagrindinių veiksnių (kintamųjų) sudaryta lentelė, paremta teorinėmis Azaro, Lederacho, Morgenthau ir Mearsheimerio išvaigomis (3 *lentele*).

Jordanijos taikos modelis buvo sėkmingas dėl visų kintamųjų sąveikos ir tarpusavio neprieštaravimo. Skirtingai nei Libano atveju, Hašimitai sėkmingai suvaldydavo visuomenėje kilusias krizes, kurios nedestabilizuodavo politinio elito veiklos. Remiantis 3 lentele, Jordanijoje vyraavo stipri monarchinė sistema su aiškiu galios centru – karalius Husseinas galėjo vesti taikos derybas su Izraeliu nepaisydamas svyruojančios visuomenės opozicijos. Be to, Hašimitų dinastija turėjo stabilią karališkosios Jordanijos ginkluotųjų pajėgų paramą: jų skaičius nuo 1993 iki 2000 m. augo (nuo 100 iki 149 tūkst. karių), o nuo 2001 m. stabilizavosi ties 113 tūkst. karių riba.⁷⁵ Tai patvirtina ir 2023 m. įvykiai, kuomet Jordanijos karališkosios ginkluotosios pajėgos, vykdydamos karaliaus Abdullah II įsakymą, išstūmė tūkstančius palestiniečių kilmės jordaniečių, mėginusių kirsti Jordanijos sieną su Vakarų krantu ir priešintis Izraelio karinėms operacijoms Gazos ruože. Šis operacija parodė, kad net reaguodamos į vieną jautriausių visuomenei klausimų, Jordanijos ginkluotosios pajėgos nesukilo ir vykdė karaliaus nurodymus.⁷⁶

⁷⁵ *Jordan Military Size 1985–2025*, Macrotrends.net, 2025, <https://www.macrotrends.net/global-metrics/countries/JOR/jordan/military-army-size> (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).

⁷⁶ Al-Khalidi, *Jordan Disperses Pro-Palestinian Protesters Heading to Border with West Bank*.

Stabili Hašimitų valdžia paskatino strateginių partnerysčių paiešką, kuri, skirtingai nei Libano atveju, buvo orientuota į Vakarus – ypač į Jungtines Valstijas. Būtent JAV paskatino Jordaniją siekti taikos susitarimo su Izraeliu, o Amanas išplėtė bendradarbiavimą su Vašingtonu – nuo humanitarinės pagalbos iki pasirašytų ekonominių partnerysčių (Izraelio, Jordanijos ir JAV pramoninių zonų susitarimas), užmegztų karinių ryšių (Jordanijos įtraukimas į ne NATO sąjungininkių sąrašą) ir nuolatinės diplomatinės paramos. Taigi, JAV tarpininkavimas ir mediatoriaus vaidmens prisiėmimas taikos derybose tapo naudingas patiems Hašimitams: JAV pagalba leido ne tik nutraukti dešimtmečius trukusius konfliktus su Izraeliu, bet ir suteikė ekonominių paskatų Jordanijos elitui, ypač Rytų Jeruzalėje įsikūrusiems palestiniečių verslams. Jordanijos atveju veiksmų sąveika buvo įgyvendinta sėkmingai – Hašimitų valdžia net ir krizių laikotarpiais išlaikė savo įtaką bei sugebėjo kontroliuoti tiek vidurinę, tiek žemiausiąją visuomenės sluoksnius, o tai neabejotinai sustiprino Jungtinių Valstijų pasitikėjimą šalimi.

Vis dėlto sudarant taikos susitarimą su valstybe, su kuria penkis dešimtmečius vyravo ginkluotasis konfliktas, Jordanijos politiniam elitui kilo iššūkių įtikinti visuomenę siekti normalizacijos susitarimo. Visų pirma, nepaisant politinio elito sinergijos su nacionaline kariuomene ir užsienio valstybėmis, pastebima, kad visuomenės konsensusas nėra pastovus. Jordanijos visuomenės poliarizacija Izraelio klausimu kilo dėl didelės šalyje įsikūrusios palestiniečių bendruomenės. Analizuojant statistinius duomenis, 1993 m. tik 26 procentai Jordanijos palestiniečių pasisakė „už“ taikos derybas tarp Jordanijos ir Izraelio. Įdomu, kad būtent 1994 m., po karaliaus Husseino pažadėtų subsidijų Rytų Jeruzalėje įsikūrusiems palestiniečių verslams ir siekio išlaikyti religinę globą Jeruzalėje musulmonų šventovėms, jau 63 procentai Jordanijos palestiniečių ir 66 procentai jordaniečių palaikė siekį normalizuoti santykius.⁷⁷ Tai reiškia, kad Hašimitai ekonominėmis ir politinėmis paskatomis sugebėjo reikšmingai pakeisti vidurinio ir žemiausiojo visuomenės sluoksnio nuomones. Svarbu paminėti, kad Izraeliui pažeidus taikos susitarimą ir jėga užėmus 50 hektarų religinių žemių Jeruzalėje, 1996 m. bendras palestiniečių pasitikėjimas taikos sutartimi smuko iki 8 procentų palaikytojų. Taigi iš šio svyruojančio Jordanijos visuomenės konsensuso galima padaryti keletą išvadų:

- 1) **Visuomenės konsensuso dėmuo** (žemiausiasis sluoksnis Lederacho taikos kūrimo piramidėje) Jordanijos atveju buvo svyruojantis, ir priklausomai nuo aplinkybių, galėjo atsiskirti nuo politinio elito kuriamos sinergijos su kitais kintamaisiais.
- 2) **Politinio elito pažadai** dėl šventųjų vietų išlaikymo, religinių tradicijų puoselėjimo ir ekonominės paramos verslams – trumpuoju laikotarpiu efektyviausias būdas užsitikrinti visuomenės palaikymą.

⁷⁷ Khashan, *Partner or Pariah? Attitudes Toward Israel in Syria, Lebanon, and Jordan*.

- 3) **Epizodinis valdančiųjų pažadų dalijimas** žemiausiam visuomenės sluoksniui padėjo politiniam elitui išlaikyti santykių pusiausvyrą su visomis veikėjų grupėmis. Visgi, ilgainiui Jordanijai neužėmus didesnės galios pozicijos regione, dauguma visuomenei duotų pažadų nebuvo išpildyti. Dėl to visuomenės susiskaldymas Izraelio klausimu iki šių dienų išlieka išsiskiriančiu ir potencialiai destabilizuojančiu veiksnium.

Atlikus veiksmų sąsajų analizę, lėmusią Jordanijos sprendimą pasirašyti taikos susitarimą su Izraeliu, matoma visų lentelėje išvardytų veiksmų tarpusavio sinergija ir vienas kito papildymas. Esminis aspektas – Jordanijos politinis elitas išlaikė derybų kontrolę Jordanijos pusėje ir sugebėjo koordinuoti šiuos veiksmus su kitais kintamaisiais. Pavyzdžiui, efektyvi veiksmų koordinacija su Jungtinėmis Valstijomis užtikrino pagrindinių ekonominių naudų gavimą (JAV nurašė 700 milijonų dolerių siekusią Jordanijos skolą) bei energetinių resursų tiekimą (Izraelio įsipareigojimas kasmet tiekti Jordanijai 100 milijonų kubinių metrų vandens). Tuo tarpu lankstus reagavimas į visuomenės nuotaikų kaitą Vakarų partnerių akivaizdoje lėmė didesnę karinę paramą Amanui. Taigi galima teigti, kad šalia sėkmingos kitų kintamųjų koreliacijos, net epizodinis visuomenės konsensuso nebuvimas iš esmės nesutrikdė taikos derybų eigos.

Skirtingai nei Jordanijoje, Libane galima pastebėti priešingą tendenciją – nei vienas iš veiksmų, kryptingai prisidedančių prie taikos kūrimo, nebuvo pakankamai stiprus ar koordinuotas. Praeituose skyriuose nuodugniai analizuotas Libano visuomenės susiskaldymas nėra tik atskiras veiksnys – tai visos politinės struktūros pagrindas, kuris dėl kultūrinio įvairiapusiškumo trukdo formuotis bendram politiniam požiūriui ir sprendimui dėl taikos sudarymo su Izraeliu. Taip pat pastebima, kad visos Libano institucijos pasižymi silpnu poveikiu. Remiantis 3 lentele, akivaizdu, kad iki naujojo prezidento išrinkimo Libano politinis elitas nepajėgė suvienyti ir atstovauti šiitų, sunitų ir maronitų pozicijų. Fragmentuotas valstybinis sektorius paskatino nevalstybinių veikėjų įtakos augimą ir sudarė prielaidas į Libano sprendimų priėmimą įsitraukti autoritarinių valstybių – Irano ir Sirijos – atstovams. Taigi, silpna institucinė struktūra sudarė palankias sąlygas stipriai nevalstybinių veikėjų ir regioninių monopolinės galios šaltinių įtakai.

Apibendrinant Libano veiksmų sąveikų nesuderinamumą, pagrindinis iššūkis siekiant taikos su Izraeliu yra sisteminis kintamųjų nesuderinamumas. Libano politinis elitas (prezidentas, ministras pirmininkas, Atstovų rūmai) buvo priklausomas nuo vidinių grupinių interesų, pirmiausia – „Hezbollah“, kuri paralyžiuoja nacionalinę taikos darbotvarkę. Taigi tarp kintamųjų nėra sinergijos, o bet koks nedominuojančios interesų grupės inicijuotas sprendimas neturi galimybių būti įgyvendintas. Būtent šis veiksnys paaiškina, kodėl krikščionių maronitų bandymas įgyvendinti 1983 m. dvišalių santykių normalizavimo sutartį – žlugo.

Reikšmingas „Hezbollah“ susilpnėjimas atveria galimybę Libano institucijų stiprėjimui. Tikėtina, kad sumažėjus „Hezbollah“ įtakai, stiprėtų prezidento ir Atstovų rūmų vaidmuo, kartu įgalinant Libano ginkluotąsias pajėgas užtikrinti valstybės saugumą. Ši veiksmų sinergija galėtų paskatinti Vakarų valstybes, ypač Prancūziją, didinti paramą Beirutui, prisidedant prie stabilumo stiprinimo regione. Vis dėlto šių veiksmų sinergija įmanoma tik mažėjant „Hezbollah“ įtakai šalyje – be to, taikos susitarimas su Izraeliu būtų neįmanomas.

4.3. Ar Libanas gali sekti Jordanijos keliu ir sudaryti taiką su Izraeliu? Veiksmų analizė ir taikos prielaidos

Remiantis ankstesniuose skyriuose išanalizuotais veiksniais ir jų tarpusavio sąveika, šiame skyriuje siekiama įvertinti, ar dabartiniai pokyčiai Libano vidaus politikoje leidžia kalbėti apie galimą taikos susitarimą su Izraeliu. Įvade buvo teigiama, kad naujojo Libano prezidento Josepho Aouno valdžios perėmimas gali signalizuoti apie besikeičiančią Beiruto poziciją Izraelio atžvilgiu, todėl svarbu įvertinti, ar šis pokytis turi realią galimybę būti įgyvendintas.

Svarbiausias veiksnys taikai užtikrinti yra politinio elito stabilumas ir lyderystė, įtraukiant kitas valstybės struktūras formuojant vieningą poziciją taikai pasiekti. Šiuo metu matyti ženklų, rodančių konstruktyvią veiksmų tarpusavio koreliaciją. 2024 m., susilpnėjęs „Hezbollah“ įtakai Libane ir žlugus Basharo al-Assado režimui Sirijoje, „Hezbollah“ tapo izoliuota nuo Irano teikiamos paramos. Daugiau nei du dešimtmečius šių karinio ir politinio bloko dominavimas Libano politikoje baigėsi, ir tai simbolizuoja naują etapą. Šis pokytis buvo vienas pagrindinių veiksmų, prisidėjusių prie Aouno iškilimo, kuris tapo Libano siekio vidinės pertvarkos simboliu. Taigi, politinio elito transformacija leidžia kalbėti apie kitų visuomenės sluoksnių įtraukimą, ieškant taikos galimybių su Izraeliu.

Pastebima, kad naujoji prezidento institucija suteikia didesnę vaidmenį Libano ginkluotųjų pajėgų įtraukimui į valstybės reikalus. 2024 m. lapkričio 27 d., įsigaliojus Izraelio ir Libano paliauboms, Aounas įgalino nacionalinę kariuomenę užtikrinti saugumą pietų Libane, iš kurio pasitraukė Izraelio pajėgos. Taip pat buvęs kariuomenės vadas Aounas įgalino kariuomenę perkelti didžiąją dalį ginklų valstybės kontrolei, tokiu būdu palikdamas mažai galimybių „Hezbollah“ persigrupuoti. Libano kariuomenės atstovai aktyviai dalyvauja užtikrinant paliaubų laikymąsi – 2025 m. kovo mėn. kariuomenės atstovai sulaikė keletą palestiniečių ir libaniečių bei konfiskavo įrangą, kuria buvo iššautos raketa į Izraelį, taip pažeidžiant paliaubas.⁷⁸ Nacionalinė kariuomenė tapo Aouno įrankiu, kuriuo siekiama dialogo būdu,

⁷⁸ Reuters Staff, “Lebanese Army Says It Detained Suspects in March Attacks on Israel, No Mention of Hezbollah,” *Reuters*, 2025 m. balandžio 16 d., <https://www.reuters.com/world/middle-east/lebanese-army-says-it-detained-suspects-march-attacks-israel-no-mention-2025-04-16/>.

nesukeliant destabilizacijos šalyje, pasiekti „Hezbollah“ pareigūnus ir nuginkluoti grupuotę iki 2025 m. pabaigos.⁷⁹ Vienos didžiausių karinių grupuočių regione nuginklavimas yra didelė atsakomybė, rodanti Aouno išreikštą pasitikėjimą Libano ginkluotosiomis pajėgomis. Taigi, greta sustiprėjusio Libano politinio elito, kariuomenės vaidmuo išgyvena transformaciją į instituciją, kuriai tenka vis didesnė atsakomybė užtikrinti valstybės stabilumą.

Stiprėjant prezidento bendradarbiavimui su nacionaline kariuomene, didėja Prancūzijos vaidmuo kaip strateginio Beiruto partnerio. Būtent Aouno išrinkimas paskatino Paryžių stiprinti dvišalį karinį bendradarbiavimą ir toliau remti Libano suverenitetą bei politinį stabilumą. Prancūzija palaikė Aouno išrinkimą ir tai mato kaip galimybę stiprinti savo įtaką Artimųjų Rytų regione. 2025 m. sausio mėn., lankydamasis Beirute, Prancūzijos prezidentas Emmanuelis Macronas pažadėjo sutelkti tarptautinę bendruomenę padėti Libanui visuose sektoriuose.⁸⁰ Iš tiesų, prie Aouno administracijos ryškėjantis Prancūzijos vaidmuo turi potencialą palaipsniui mažinti Irano ir Sirijos įtaką Beirutui. Viena iš galimybių – inicijuoti Libano atstatymo darbus, tokiu būdu prisidedant prie socialinio gerbūvio šalyje ir kartu pabrėžiant „Hezbollah“ inicijuoto karo pasekmes. Tai būtų proga sustiprinti Prancūzijos vaidmenį, kuris jau pasireiškė 2022 m. tarpininkaujant Libano ir Izraelio jūrų sienos susitarimo pasirašymui bei 2024 m., inicijuojant paliaubas sudėtingomis aplinkybėmis. Mažėjant „Hezbollah“ įtakai ir silpnėjant Sirijos bei Irano vaidmeniui, Prancūzija gali tapti stipria Libano partnere, kuri, skirtingai nei Iranas ar Sirija, galėtų atlikti tarpininko vaidmenį sudarant santykių normalizavimo susitarimą su Izraeliu.

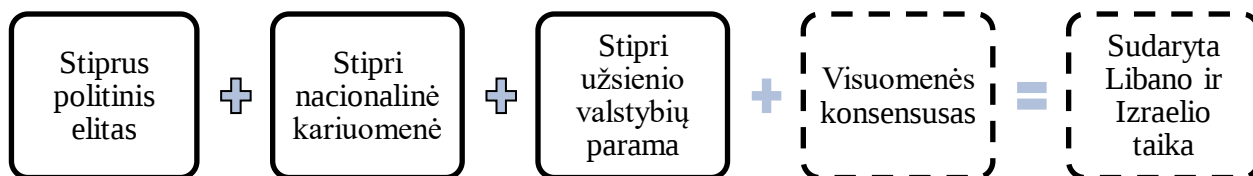
Pasirėmus Jordanijos taikos sudarymo su Izraeliu dinamika, matyti, kad net ir formaliai sudarius taikos susitarimą, tam tikri veiksniai gali išlikti trukdžiais taikai palaikyti. Svarbiausias iš jų – tai „užprogramuotas“ Libano visuomenės susiskaldymas taikos su Izraeliu klausimu. Dėl marginalizuotos demografinės padėties, istorškai sunitai, šiitai, maronitai ir drūzai turi skirtingus požiūrius į Izraelio valstybę. Nors šiomis dienomis bendruomenėse nebėra aktyvių svarstymų dėl Izraelio teisės egzistuoti, bendro konsensuso pasiekimas valstybėje išlieka sudėtinga užduotis. 1983 m. formali taika tarp Libano ir Izraelio neišgaliojo dėl sunitų palaikymo maronitams trūkumo, ir bendrai – dėl didelio susiskaldymo tarp musulmonų ir krikščionių. Jordanijos pavyzdys rodo, kad net ir sudarius taikos susitarimą, visuomenė gali išlikti jautri Palestinoje vykstantiems įvykiams bei greitai pakeisti savo poziciją šiuo klausimu. Žinant, kad Libano visuomenė taip pat jautriai reaguoja į bet kokius smurto

⁷⁹ *Lebanese President Says Disarming Hezbollah 'Delicate' as Israel Kills Two*, *Al Jazeera*, 2025 m. balandžio 20 d., https://www.aljazeera.com/news/2025/4/20/lebanese-president-says-disarming-hezbollah-delicate-as-israel-kills-two?utm_source=chatgpt.com (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).

⁸⁰ *Macron to President Joseph Aoun at Baabda Palace: France Will Mobilize the International Community to Assist Lebanon across All Sectors*, *LBCI Lebanon*, 2025 m. sausio 17 d., https://www.lbcgroup.tv/news/lebanon-news/831555/macron-to-president-joseph-aoun-at-baabda-palace-france-will-mobilize/en?utm_source=chatgpt.com (žiūrėta 2025 m. sausio 18 d.).

protrūkius Gazos Ruože ir Vakarų Krante, tikėtina, jog politinio elito inicijuotos diskusijos dėl taikos su Izraeliu gali sukelti visuomenės nepasitenkinimą. Vis dėlto būtent prezidento Aouno iniciatyva ir dialogas su sunitų bei maronitų atstovais galėtų sudaryti prielaidas atsirasti vidiniam dialogui tarp dviejų didžiausių religinių bendruomenių. Taigi, nors visiškas visuomenės konsensuso pasiekimas šiuo klausimu išlieka sunkiai įsivaizduojamas, 1983-ųjų maronitų inicijuotos derybos ir šių dienų politinio elito pokyčiai rodo, kad dialogo visuomenėje pradžia yra įmanoma.

Kalbant apie Libano taikos sudarymo galimybes su Izraeliu, svarbu įvertinti, kad tai ilgas ir gana komplikotas procesas. Hašimitai, nuo Šešių dienų karo pabaigos 1967 metais, kuomet Jordanija prarado Vakarų Kranto teritoriją Izraeliui, vedė slaptas derybas su Izraeliu. Nors dvišalės derybos formaliai prasidėjo tik 1991 m., Hašimitai daugiau nei ketvirtį amžiaus palaikė diplomatinius ryšius su Izraeliu neoficialiais kanalais. Libano atveju tikėtina, kad, silpnėjant ryšiui su ankstesniu politiniu elitu, Irano ir Sirijos įtaka palaipsniui mažės, o Prancūzijos – augs. Taip pat tikėtina, kad po „Hezbollah“ valdžios struktūros izoliacijos naujam Libano politiniam elitui prireiks laiko įgalinti valdžios institucijų veiklą po autoritarinių bruožų turėjusio „Hezbollah“ veikimo ir įgyti didesnės įtakos tiek šalies viduje, tiek regioniniu mastu.

— Politiniai, struktūriniai pokyčiai, simbolizuojantys galimą veiksnio kitimą į nurodytą.

- - Pokyčių nebuvimas, lemiantis, kad kol kas nėra prielaidų konstatuoti apie veiksnio pokytį.

2 paveikslas. Parengta autoriaus, pagrindinių veiksnių (kintamųjų) sąveika siekiant sudaryti Libano taikos susitarimą su Izraeliu.

Šiuo metu Libane pastebima įvykių dinamika, kuri gali sudaryti sąlygas kintantiems veiksniams tarp naujojo politinio elito, Libano ginkluotųjų pajėgų ir didėjančios Vakarų valstybių įtakos. Šių kintamųjų sinergija rodo, kad teorinė Libano taikos galimybė su Izraeliu yra įmanoma. Tačiau, kad taika taptų praktiškai įmanoma, būtina į diskusiją įtraukti Libano visuomenę. Šiuo metu, skirtingai nei minėti veiksniai, nėra pastebima prielaidų, kurios galėtų simbolizuoti besikeičiantį visuomenės konsensuso veiksnį. Vis dėlto, atsižvelgiant į Libano demografinę situaciją, kuomet daugiakultūrė įvairovė leidžia turėti skirtingus maronitų, sunitų ir šiitų požiūrius į Izraelį, atsiradus vidinei diskusijai dėl taikos su Izraeliu sudarymo, taip pat atsiranda galimybė aptarti argumentus iš įvairių religinių bendruomenių

perspektyvų. Būtent nacionalinė asamblėja galėtų tapti ta vieta, kur, išnaudojant esamą bendruomenių atstovų paskyrimo struktūrą, būtų priimtas sprendimas dėl vieningos Libano pozicijos. Apibendrinant, dvišalė taika yra reali, jei pavieniai kintamųjų pokyčiai virsta suderinta vidaus reforma, paremta aiškia politinio elito lyderyste ir tarptautiniu tarpininkavimu. Rėmimasis Jordanijos patirtimi simbolizuoja, kad Beirutui būtina suformuoti veiksmų sąveiką, panašią į tą, kuri įgalino taikos procesą Jordanijoje.

Išvados

Libanas yra unikali valstybė Artimųjų Rytų regione, išsiskirianti savo institucine sistema, demografinėmis ypatybėmis ir istorine patirtimi. 1967 m. Šešių dienų karas paskatino Libaną ir Jordaniją imtis veiksmų prieš Izraelį, tačiau, skirtingai nei Amanas, Beirutas tęsė ginkluotą pasipriešinimą prieš žydų valstybę. 2024 m. Izraelio invazija į Pietų Libaną yra analogiška 1982 m. Izraelio įvykdytai PIO pozicijų okupacijai Pietų Libane, po kurios 1983 m. šalys sudarė dvišalį santykių normalizavimo susitarimą, vėliau atšauktą Sirijos. Vis dėlto pastaraisiais metais naujojo Libano prezidento Josepho Aouno išrinkimas ir „Hezbollah“ įtakos silpnėjimas atveria galimybę Beirutui pasinaudoti politinio elito pokyčiais ir siekti ilgalaikio santykių su Izraeliu stabilizavimo – šie aspektai išnagrinėti darbe kaip esminiai veiksniai, galintys lemti taikos proceso proveržį.

Tyrimo tikslas buvo nustatyti pagrindinius veiksnius (kintamuosius), dėl kurių nuo 1967 m. Libanui nepavyko pasiekti taikos susitarimo su Izraeliu, ir įvardyti sąlygas, kuriomis Beirutas galėtų normalizuoti santykius su Tel Avivu. Norint atrasti šiuos veiksnius, buvo siekiama įvertinti istorines aplinkybes ir pasitelkti realizmo bei konstruktyvizmo teorijas. Tokiu būdu buvo bandoma atsakyti į pagrindinį darbo klausimą – kokie kintamieji stabdo taikos sudarymą tarp Libano ir Izraelio bei kuo 1994 m. Jordanijos pasirašytas taikos susitarimas su Izraeliu galėtų būti naudingas kuriant prielaidas, leidžiančias Libanui siekti taikos su Izraeliu. Svarbu pabrėžti, kad kintamieji buvo nustatyti pasitelkiant konstruktyvistų Azaro „užsitęsusio socialinio konflikto“ teoriją, Lederacho „taikos kūrimo piramidę“ bei realizmo atstovų Morgenthau ir Mearsheimerio požiūriais į konfliktus ir socialinius veiksnius. Siekiant darbo tikslo, buvo iš dalies taikytas lyginamosios analizės metodas, lyginant Jordanijos ir Libano pastangas siekiant susitarimo su Izraeliu.

Jordanijos pasirinkimą siekti taikos su Izraeliu lėmė kelių veiksnių sinergija – politinio elito (Hašimitų) lyderystė, stipri nacionalinės kariuomenės veikla, Jungtinių Valstijų spaudimas ir trumpalaikė Jordanijos visuomenės parama, paremta ekonominėmis ir religinėmis paskatomis. Tyrimo duomenys patvirtina pradinį darbo teiginį, jog Libane šių veiksnių tarpusavio sinergija neįvyko dėl ryškaus krikščionių maronitų, musulmonų sunitų ir šiitų tarpusavio priešiško Izraelio atžvilgiu. Vidinis religinis susiskaldymas lėmė „Hezbollah“ iškilimą – organizaciją, kuri ilgainiui tapo pagrindiniu veiksniu, trukdžiusiu Libanui sudaryti taikos susitarimą su Izraeliu. Įvade iškeltą hipotezę papildė užsienio valstybių, ypač Irano ir Sirijos, įtakos plėtra Libane, siekiant išlaikyti „Hezbollah“ dominavimą šalyje.

Vis dėlto susilpnėjus „Hezbollah“ įtakai Libane, grupuotei netekus tiekimo grandinių per Siriją, šalies prezidentu išrinkus provakarietiško pažiūrų Josephą Aouną - susiformavo prielaidos keisti

nusistovėjusį taikai trukdančių veiksnių status quo. Visų pirma, Aouno lyderystė, siekiant sustiprinti Libano ginkluotąsias pajėgas šalyje, simbolizuoja prezidento tikslą sumažinti „Hezbollah“ įtaką valdymo struktūroje. Aouno lyderystę palaiko Prancūzija, siekianti sustiprinti savo įtaką regione ir galimai atlikti tarpininko vaidmenį inicijuojant Libano ir Izraelio taikos susitarimą. Taigi, būtent stiprėjantis politinis elitas, didėjantis nacionalinės kariuomenės įtraukimas ir auganti Vakarų valstybių parama Beirutui simbolizuoja pagrindinių veiksnių (kintamųjų) sąveiką. Lederacho „taikos kūrimo piramidės“ modelis pabrėžia, kad visuomenės įtraukimas į taikos puoselėjimą yra ne mažiau svarbus nei išorės jėgų veiksniai. Azaro „užsitęsusio socialinio konflikto teorija“ ir Jordanijos visuomenės poreikių neatliepimo pavyzdys parodo, jog siekiant, kad taika netaptų tik techniniu susitarimu tarp elitų, būtinas didesnės dalies visuomenės palaikymas. Jei sustiprėjusiam Libano politiniam elitui pavyktų įtraukti visuomenę į taikos su Izraeliu siekimo diskusijas, Libano ir Izraelio taika galėtų būti stabilesnė nei Jordanijos atveju. Šis tyrimas atskleidžia, kad siekiant užtikrinti Libano ir Izraelio taikos susitarimo ilgaamžiškumą, Libano ypatinga demografinė padėtis įpareigoja politinį elitą siekti taiką užtikrinančių veiksnių sinergijos.

Nepaisant pasiektų rezultatų, tyrimas turi tam tikrų trūkumų. Visų pirma, ši analizė aptaria Libano galimybes siekti taikos susitarimo su Izraeliu, tačiau susitarimo įgyvendinimui būtina ir Izraelio veiksnių analizė. Kadangi žydų valstybė užima dominuojančios galios poziciją regione, ateities tyrimuose galėtų būti nagrinėjama, kiek pati žydų valstybė yra pasirengusi siekti taikos su Libanu ir kokiomis sąlygomis tai galėtų įvykti. Dar vienas trūkumas – greitai besikeičiančios politinės aplinkybės Libane, kurių pokyčiai, pavyzdžiui, prezidento Aouno nuvertimas, galėtų atitolinti tyrimo išvadų aktualumą arba reikalauti naujos analizės. Be to, net ir sėkmingos veiksnių sinergijos atveju, Libano kelias taikos link gali būti ilgas dėl dešimtmečius trukusio vidinio susiskaldymo ir išorės jėgų įtakos. Taigi, būtina, kad šis tyrimas būtų analizuojamas atsižvelgiant į dinamiškus pokyčius Libano visuomenėje.

Apibendrinant, šis tyrimas prisideda konstruktyvizmo ir realizmo teorijų vystymo ir atskleidžia, kaip šios teorijos gali būti taikomos analizuojant jų poveikį visuomenės poreikiams patenkinti ir regiono galių balansui pokyčiui nustatyti. Taip pat, pagrindinių veiksnių (kintamųjų) ir jų sąveikos identifikavimas Libano atveju gali būti pasitelkiamas kaip orientyras ieškoti taikos apraiškų kituose sudėtinguose konfliktuose Artimųjų Rytų regione.

Literatūros sąrašas

1. Al-Khalidi, Suleiman. "Jordan Disperses Pro-Palestinian Protesters Heading to Border with West Bank." *Reuters*, 2023 m. spalio 13 d. <https://www.reuters.com/world/middle-east/jordan-disperses-pro-palestinian-protesters-heading-border-with-west-bank-2023-10-13/> (žiūrėta 2025 m. kovo 14 d.).
2. Almaari, Fares. "New Public Opinion Poll: Jordanians Favor De-Escalation in the Region, but Sentiment Against Israel Remains." *The Washington Institute*. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/new-public-opinion-poll-jordanians-favor-de-escalation-region-sentiment-against> (žiūrėta 2024 m. gruodžio 8 d.).
3. Andoni, Lamis, ir Jillian Schwedler. "Bread Riots in Jordan." *Middle East Report*, 1996 m. gruodžio 21 d. <https://merip.org/1996/12/bread-riots-in-jordan/> (žiūrėta 2024 m. gruodžio 8 d.).
4. Azar, Edvard. *The Management of Protracted Social Conflicts: Theory and Cases*. Hampshire: Dartmouth, 1990.
5. Bahout, Joseph. *The Unraveling of Lebanon's Taif Agreement: Limits of Sect-Based Power Sharing*. Carnegie Endowment for International Peace, 2016. <http://www.jstor.org/stable/resrep13072> (žiūrėta 2025 m. kovo 28 d.).
6. Ben-Zeev, May. 2022. „40 Years since Yasser Arafat Left Beirut While Israel Had Him Targeted.” I24NEWS. i24news. 2022 m. rugpjūčio 28 d. <https://www.i24news.tv/en/news/israel/defense/1661709845-when-yasser-arafat-left-beirut-while-israel-had-him-targeted>. (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).
7. Berti, Benedetta. 2011. "Engineering a 'Resistance Axis': The Islamic Republic of Iran and Lebanon." *The Ongoing Battle for Beirut: Old Dynamics and New Trends*. Institute for National Security Studies. <http://www.jstor.org/stable/resrep08964.6>.
8. Civil Society Knowledge Centre. "The Two-Year War | February, 1975 to December, 1976." *Civil Society Knowledge Centre*, 2019. <https://civilsociety-centre.org/timelines/25141#event-a-href-sir-civilians-killed-northern-villagescivilians-killed-in-northern-villages-a> (žiūrėta 2025 m. kovo 1 d.).
9. Countryeconomy.com. *Lebanon GDP - Gross Domestic Product 1982*. 2016. <https://countryeconomy.com/gdp/lebanon?year=1982> (žiūrėta 2025 m. kovo 28 d.).
10. David-Morrison.org.uk. "Lebanon's Political System: An Outline." *David-Morrison.org.uk*, 2025. <http://david-morrison.org.uk/lebanon/lebanon-pol-sys-outline.htm> (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).
11. Della Ragione, Tiziana. "Israel and Jordan: Water-Energy Interdependence." *Institute for National Security Studies*, 2021. <http://www.jstor.org/stable/resrep33854> (žiūrėta 2024 m. gruodžio 8 d.).

12. Egypt-Israel: Treaty of Peace. *International Legal Materials* 18, nr. 2 (1979): 362–393. <http://www.jstor.org/stable/20692030>.
13. Encyclopædia Britannica. “Palestine and the Palestinians, 1948–67.” <https://www.britannica.com/place/Palestine/Palestine-and-the-Palestinians-1948-67> (žiūrėta 2024 m. gruodžio 8 d.).
14. Fathallah, Raed Mounir. “Water Disputes in the Middle East: An International Law Analysis of the Israel-Jordan Peace Accord.” *Journal of Land Use & Environmental Law* 12, nr. 1 (1996): 119–151. <http://www.jstor.org/stable/42842680>.
15. France–Lebanon: The Story of a Meeting. *Collège de France*, 2020 m. rugpjūčio 17 d. <https://www.college-de-france.fr/en/news/france-lebanon-the-story-of-meeting> (žiūrėta 2025 m. balandžio 11 d.).
16. Freedman, Robert O. 1986. *The Middle East after the Israeli Invasion of Lebanon*. 1-asis leidimas. Syracuse: Syracuse University Press.
17. Gritten, David. „Lebanon Election: Hezbollah and Allies Lose Parliamentary Majority.“ *BBC News*, 2022 m. gegužės 17 d. <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-61463884> (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).
18. Hizballah. *The Hizballah Program: An Open Letter*. 1985. <https://www.ict.org.il/UserFiles/The%20Hizballah%20Program%20-%20An%20Open%20Letter.pdf> (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).
19. Husseini, J. A. “Palestinians in Jordan, 1948–1967.” *Palquest*. <https://www.palquest.org/en/highlight/6586/palestinians-jordan-1948-1967> (žiūrėta 2024 m. gruodžio 8 d.).
20. International Trade Administration. “Qualifying Industrial Zones.” *Trade.gov*. <https://www.trade.gov/qualifying-industrial-zones> (žiūrėta 2024 m. gruodžio 8 d.).
21. Israel, Hezbollah Exchange Artillery, Rocket Fire. *Reuters*, 2023 m. spalio 8 d. <https://www.reuters.com/world/middle-east/israel-strikes-lebanon-after-hezbollah-hits-shebaa-farms-2023-10-08/>. (žiūrėta 2025 m. vasario 12 d.).
22. John, Tara, Tamara f, Oren Liebermann, Avery Schmitz, and Yong Xiong. 2024. „*Secrecy Is the Cornerstone of Hezbollah’s Military Strategy. Deadly Pager Blasts Expose a Key Weakness.*” CNN. CNN. 2024 m. rugsėjo 18 d. <https://edition.cnn.com/2024/09/17/middleeast/lebanon-pager-attack-explosions-hezbollah-explainer-intl-latam/index.html>. (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).
23. Jordan Military Size 1985–2025. *Macrotrends.net*, 2025. <https://www.macrotrends.net/global-metrics/countries/JOR/jordan/military-army-size> (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).

24. Kajjo, Sirwan. „Killings of Hezbollah Leadership Throw Militant Group into Disarray.“ *Voice of America*, 2024 m. spalio 9 d. <https://www.voanews.com/a/killings-of-hezbollah-leadership-throw-militant-group-into-disarray/7816667.html> (žiūrėta 2024 m. gruodžio 8 d.).
25. Kassim, Anis Fawzi. “Israel’s Practices and Its ‘Respect’ for Jordan’s Role in Jerusalem: A Legal Study.” *Arab Center Washington DC*, 2023 m. birželio 27 d. <https://arabcenterdc.org/resource/israels-practices-and-its-respect-for-jordans-role-in-jerusalem-a-legal-study/> (žiūrėta 2025 m. kovo 1 d.).
26. Khashan, Hilal. *Partner or Pariah? Attitudes Toward Israel in Syria, Lebanon, and Jordan*. Washington, D.C.: The Washington Institute for Near East Policy, 1996. <https://www.washingtoninstitute.org/media/3609?disposition=inline>.
27. Kifner, John. “U.S. Peace Plan in Jeopardy; Internal Tensions.” *The New York Times*, 1988 m. rugpjūčio 1 d. <https://www.nytimes.com/1988/08/01/world/hussein-surrenders-claims-west-bank-plo-us-peace-plan-jeopardy-internal-tensions.html> (žiūrėta 2024 m. gruodžio 8 d.).
28. Korn, David A. 1986. “Syria and Lebanon: A Fateful Entanglement.” *The World Today* 42, nr. 8/9: 137–42.
29. Krasna, Joshua. “The Jordan-Israel Peace Treaty at 25: A Slightly Tarnished, but Still Important, Silver Anniversary.” *Jerusalem Institute for Strategy and Security*, 2019. <https://jiss.org.il/en/krasna-the-jordan-israel-peace-treaty-at-25/> (žiūrėta 2024 m. gruodžio 8 d.).
30. Lebanese President Says Disarming Hezbollah ‘Delicate’ as Israel Kills Two. *Al Jazeera*, 2025 m. balandžio 20 d. https://www.aljazeera.com/news/2025/4/20/lebanese-president-says-disarming-hezbollah-delicate-as-israel-kills-two?utm_source=chatgpt.com. (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).
31. Lederach, John Paul. *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies*. Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 1997.
32. Lucas, Russell E. “Jordan: The Death of Normalization with Israel.” *Middle East Journal* 58, nr. 1 (2004): 93–111.
33. Macron to President Joseph Aoun at Baabda Palace: France Will Mobilize the International Community to Assist Lebanon across All Sectors. *LBCI Lebanon*, 2025 m. sausio 17 d. https://www.lbcgroup.tv/news/lebanon-news/831555/macron-to-president-joseph-aoun-at-baabda-palace-france-will-mobilize/en?utm_source=chatgpt.com. (žiūrėta 2025 m. sausio 18 d.).
34. Magramo, Kathleen, Deva Lee, Sophie Tanno, and Aditi Sangal. 2024. “November 27, 2024 – Israel-Hezbollah Ceasefire Begins in Lebanon.” *CNN*, 2024 m. lapkričio 27 d. <https://edition.cnn.com/world/live-news/israel-hezbollah-ceasefire-deal-gaza-war-11-27-24-intl-hnk/index.html>. (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).

35. Mearsheimer, John, and Stephen Walt. 2016. *The Case for Offshore Balancing*. <https://www.mearsheimer.com/wp-content/uploads/2019/06/Offshore-Balancing.pdf>. (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).
36. Mearsheimer, John. 2001. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W. W. Norton. <https://samuelbhfaure.com/wp-content/uploads/2015/10/s2-mearsheimer-2001.pdf>. (žiūrėta 2025 m. kovo 1 d.).
37. Morgenthau, Hans Joachim. *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: A. A. Knopf, 1948.
38. Nevo, Joseph. "Peace Negotiations Between Israel and Jordan After the 1948 and 1967 Wars: A Comparative Survey." *Journal of Conflict Studies* 4, nr. 3 (1984).
39. Paul, Christopher, et al. *Paths to Victory: Detailed Insurgency Case Studies*. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2013.
40. Presidency of the Republic of Lebanon. "Constitutional Roles of the President – Presidency of the Republic of Lebanon." *Presidency.gov.lb*, 2022. <https://www.presidency.gov.lb/English/PresidentoftheRepublic/Pages/Constitution.aspx> (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.)
41. Presidency of the Republic of Lebanon. "Overview of the Lebanese System – Presidency of the Republic of Lebanon." *Presidency.gov.lb*, 2022. <https://www.presidency.gov.lb/English/LebaneseSystem/Pages/OverviewOfTheLebaneseSystem.aspx> (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).
42. Qiblawi, Tamara. 2025. "US-Backed Army Chief Elected Lebanon's President, Ending Years-Long Stalemate." *CNN*, 2025 m. sausio 9 d. <https://edition.cnn.com/2025/01/09/middleeast/joseph-aoun-elected-lebanon-president-intl/index.html>. (žiūrėta 2025 m. vasario 12 d.).
43. Reuters Staff. 2025. "Lebanese Army Says It Detained Suspects in March Attacks on Israel, No Mention of Hezbollah." *Reuters*, 2025 m. balandžio 16 d. <https://www.reuters.com/world/middle-east/lebanese-army-says-it-detained-suspects-march-attacks-israel-no-mention-2025-04-16/>.
44. Salem, Elie A. *In Dialogue with Lebanon: A Personal-Political Narrative*. Beirut: Editions Saer Al Mashrek, 2023.
45. Salem, Paul. "The Future of Lebanon." *Foreign Affairs* 85, nr. 6 (2006): 13–22. <https://doi.org/10.2307/20032139>.
46. Shad, T. I., T. L. Shad, S. Boucher, and J. G. Reddish. 1995. "Syrian Foreign Policy in the Post-Soviet Era." *Arab Studies Quarterly* 17, no. 1/2: 77–94.

47. The History of Conflict between Hezbollah and Israel. *Al Jazeera*, 2024 m. rugsėjo 18 d. <https://www.aljazeera.com/news/2024/9/18/hezbollah-and-israel-a-timeline-of-conflict>. (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).
48. The Roman Empire Courtesy of the Lebanese. *10452lccc.com*, 2025. <https://www.10452lccc.com/history/roman.empirecourtesy.htm> (žiūrėta 2025 m. vasario 4 d.).
49. *The Taif Agreement*. 1989. [https://www.un.int/lebanon/sites/www.un.int/files/Lebanon/the_tauf_agreement_english_version .pdf](https://www.un.int/lebanon/sites/www.un.int/files/Lebanon/the_tauf_agreement_english_version.pdf) (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).
50. TREATY of PEACE between the STATE of ISRAEL and the HASHEMITE KINGDOM of JORDAN PREAMBLE. 1994 m. spalio 26 d. <https://peacemaker.un.org/sites/default/files/document/files/2024/05/il20jo941026peacetreatyisraeljord an.pdf> (žiūrėta 2025 m. vasario 12 d.).
51. U.S. Department of State. *Country Report on Terrorism*. <https://2001-2009.state.gov/p/nea/ci/jordan/77376.htm> (žiūrėta 2024 m. gruodžio 8 d.).
52. U.S. Department of State. 2022 m. lapkričio 2 d. “U.S. Security Cooperation with Lebanon.” Jungtinių Valstijų Valstybės departamentas. <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-lebanon/>. (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).
53. Ufheil-Somers, Amanda. 2005. “Syria and Lebanon: A Brotherhood Transformed.” *Middle East Report* (MERIP), 2005 m. rugsėjo 6 d. <https://merip.org/2005/09/syria-and-lebanon-a-brotherhood-transformed/>. (žiūrėta 2025 m. balandžio 13 d.).
54. United States. Presidential Determination No. 97-4, *Designation of Jordan as Major Non-NATO Ally*, 61 Federal Register 59809, 1996.

Dirbtinio intelekto naudojimo deklaracija

Vardas, pavardė: Ugnius Mardosa

Studento pažymėjimo numeris: 2315591

Prašome pažymėti „x“ taikytiniems punktams:

☐ Aš **nenaudojau** dirbtinio intelekto įrankių pateikiamame darbe.

☒ Aš **naudojau** vieną ar kelis dirbtinio intelekto įrankius pateikiamame darbe.

Jei taip, kokius? Informacijos paieškai, kaip rašymo asistentą, efektyvumo didinimui.

Dirbtinio intelekto įrankius naudoju kritiškai, kaip pagalbinę priemonę. Prisiimu visą atsakomybę už darbe pateiktą informaciją, argumentus ir galutinius darbo rezultatus.

.....

Prašome pažymėti „x“ taikytiniems punktams bei paaiškinti, kaip naudojote dirbtinį intelektą:

Aš naudoju dirbtinio intelekto įrankius šiam/-iems tikslui/-ams:

1. ☐ **Idėjų generavimui** (pavyzdžiui: argumentų ar kontra-argumentų generavimui, struktūros plano sudarymui, galimų tyrimo klausimų generavimui)

Paašškinkite:

2. ☒ **Informacijos paieškai** (pavyzdžiui: papildomos literatūros ar kontekstinės informacijos paieškai)

Paašškinkite: DI buvo pasitelkta siekiant efektyviau patikrinti aprašomų istorinių įvykių, teroristinių išpuolių datas ir pasekmes. Visa DI pateikta informacija buvo savarankiškai tikrinama pasitelkiant kitus šaltinius.

3. ☒ **Kaip rašymo asistentą** (pavyzdžiui: gramatinių ar stiliaus klaidų taisymui, vertimui, pastraipų perstruktūravimui ir pan.)

Paašškinkite: ~~DI buvo pasitelktas sintaksės, gramatinių klaidų ir skyrybos ženklų taisymui, išlaikant autoriaus rašymo stilių.~~

4. ☐ **Vizualinės medžiagos kūrimui** (pavyzdžiui: naujo paveikslėlio, žemėlapių sukūrimui ar redagavimui)

Paašškinkite:

5. ☐ **Kaip mokymosi pagalbininką** (pavyzdžiui: papildomam medžiagos paašškinimui paprastesne kalba, sąvokų ar teorinių koncepcijų palyginimui, žinių patikrinimo užduočių generavimui ir pan.)

Paašškinkite:

6. ☐ **Duomenų analizei** (pavyzdžiui: skaičiavimui, kodavimui, kokybinių ar kiekybinių duomenų vizualizacijai, lentelės ar grafiko sukūrimui)

Paašškinkite:

7. ☒ **Efektyvumo didinimui** (pavyzdžiui: tekstų santraukų kūrimui, išnašų formatavimui ir pan.)

Paašškinkite: ~~DI buvo pasitelktas redaguojant išnašų ir literatūros sąrašo formavimą, vadovaujantis VU TSPMI rašto darbu metodiniu nurodymu 5-uoju priedu.~~

8. ☐ **Kitu būdu.**

Paašškinkite:

9. Kokių žingsnių ėmėtės siekdami sumažinti dirbtinio intelekto daromų klaidų ar neatsakingo naudojimo tikimybę?

Paaškindite: DI buvo naudotas tik kaip antrinė priemonė, siekiant pagerinti darbo kokybę. DI pateikti pasiūlymai buvo kritiškai vertinami, daug kartų perskaitant pakoreguota tekstą ir literatūros sąrašą. Šiam darbui nebuvo išigyta mėnesinė/metinė DI prenumerata.

Summary

The research paper *The Development of Israel's Relations with Jordan and Lebanon Since 1967: An Analysis of Lebanon's Pursuit of Peace with Israel Based on Jordan's Experience* focuses on Lebanon's potential to conclude a peace agreement with Israel, analysing the Jordanian experience as a precedent.

Since the establishment of the state of Israel, neighbouring countries have declared war on the Jewish state. However, following the 1967 Six-Day War, the Hashemite Royal Family of Jordan, began holding secret meetings with Israel, which eventually resulted in the 1994 peace agreement. Positioned as one of the most stable states in the Middle East, Jordan's example raises the question of whether a similar approach is possible for Lebanon, which is currently witnessing the decline of Hezbollah's influence and the rise of newly elected President Joseph Aoun.

The purpose of this paper is to identify the main reasons why Israel and Lebanon have not yet reached peace and based on the example of Jordan, to explore the factors—and their synergy—that could encourage Lebanon to move toward peace. The analysis will draw on theoretical insights from constructivism, including Edward Azar's theory of "protracted social conflict" and John Paul Lederach's "peace-building pyramid", as well as realist approaches to conflict and social dynamics as outlined by Hans Morgenthau and John Mearsheimer.

First, the thesis analyses the theoretical foundations through the lenses of constructivist and realist approaches. It then examines the 1994 Jordan–Israel peace agreement as a case study. Next, the paper explores the key factors that have prevented Lebanon from signing a peace agreement with Israel to date. The research section applies the chosen methodology, analyses the relevant factors, and presents theoretical assumptions that clarify how these factors might evolve to enable Lebanon to pursue peace with Israel. The conclusion summarizes the findings and discusses potential limitations of the study.

The analysis leads to several important takeaways. Jordan's successful pursuit of a peace agreement with Israel was driven by the interplay of key factors: the leadership of the Hashemites, the active role of the national army, pressure from the U.S., and short-term public support rooted in economic and religious incentives. In contrast, Lebanon did not experience a similar synergistic relationship between such factors due to the absence of strong leadership, Syria's interference in its foreign policy, and deep-seated hostility among Christian Maronites, Muslim Shias, and Sunnis.

The study concludes that the weakening of Hezbollah in Lebanon has created conditions for shifting the status quo of factors hindering peace. President Aoun's leadership, the increasing role of the

Lebanese Armed Forces, and growing support from France—potentially reducing the influence of Iran and Syria—symbolise the emerging interaction of key factors conducive to peace.

Azar's theory of protracted social conflict, together with the example of Jordan's limited success in addressing societal needs, illustrates that lasting peace requires broad societal support. Lebanon's unique demographic composition further necessitates that its political elite cultivate genuine synergy among peace-enhancing factors. It is important to note that, despite the focus of this analysis, a comprehensive understanding of Tel Aviv's conditions and motivations for pursuing a peace agreement with Beirut remains essential, as peace cannot be achieved unilaterally.

In conclusion, this study contributes to the development of both constructivist and realist theories by demonstrating how they can be applied to analyse the fulfilment of societal needs and shifts in the regional balance of power. Furthermore, the identification of key factors—and their interactions—in the case of Lebanon offers a potential framework for examining the emergence of peace in other complex conflicts across the Middle East.